

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

ZPRACOVÁNÍ ANALYTICKO-SYNTETICKÉ METODY
ČTENÍ V UČEBNÍCÍCH OD NAKLADATELSTVÍ SPN,

ALTER A TAKTIK

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Edita Floriánová

Učitelství pro 1. stupeň

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň, 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 15. března 2019

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Děkuji PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D., za konzultace při vedení diplomové práce.

Poděkování patří mé rodině za jejich podporu, povzbuzení a trpělivost.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD	3
1 SLABIKÁŘ	5
1.1 VÝVOJ SLABIKÁŘE	5
1.1.1 Husova abeceda	6
1.1.2 Slabikář český	6
1.1.3 Počátkové čtení a psaní J. A. Komenského	7
1.1.4 České slabikáře XVIII. století	8
1.1.5 České slabikáře XIX. století	9
1.1.6 Kožíškovy čítanky	11
1.1.7 Kubálkův slabikář U nás	13
1.1.8 Jungbauerova čítanka Doma a ve škole	14
1.1.9 Slabikáře Jarmily Hřebejkové	14
1.2 METODY VE VÝUCE ČTENÍ	15
1.2.1 Metody syntetické	15
1.2.2 Metoda slabikovací	16
1.2.3 Metoda hláskovací	17
1.2.4 Metoda genetická	18
1.2.5 Metoda normálních slabik	18
1.2.6 Metoda fonetická	18
1.2.7 Metoda Petrákova	18
1.3 METODY ANALYTICKÉ	19
1.3.1 Metoda normálních slov	19
1.3.2 Metoda globální	19
1.3.3 Metoda analyticko-syntetická	20
1.4 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	21
1.5 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	21
1.6 CÍLOVÉ ZAMĚŘENÍ VZDĚLÁVACÍ OBLASTI V OBLASTI JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE	21
1.7 VZDĚLÁVACÍ OBSAH VZDĚLÁVACÍHO OBORU PRO 1. STUPEŇ	22
2 ZÁKLADNÍ POJEM UČEBNICE	24
2.1 UČEBNICE JAKO PRVEK KURIKULÁRNÍHO PROJEKTU (VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU)	24
2.2 UČEBNICE JAKO SOUČÁST SOUBORU DIDAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ	24
2.3 UČEBNICE JAKO DRUH ŠKOLNÍCH DIDAKTICKÝCH TEXTŮ	25
2.4 FUNKCE UČEBNICE	26
3 CHARAKTERISTIKA NAKLADATELSTVÍ	27
3.1 NAKLADATELSTVÍ SPN	27
3.2 NAKLADATELSTVÍ TAKTIK	27
3.3 NAKLADATELSTVÍ ALTER	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 CÍL	30
4.1 VÝZKUMNÉ METODY A METODOLOGIE VÝZKUMU	30
4.1.1 Pozorování	31
4.1.2 Dotazník	31
4.1.3 Obsahová analýza dokumentů	32
4.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	32
4.3 SESTAVENÍ DOTAZNÍKU	32

5	VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	34
5.1	POZOROVÁNÍ	34
5.2	DOTAZNÍK	35
5.2.1	Vyhodnocení dotazníku	47
5.3	OBSAHOVÁ ANALÝZA DOKUMENTŮ	48
5.3.1	Celkové hodnocení vybraných učebnic – slabikářů podle analýzy učebnic	56
5.3.2	Celkové hodnocení vybraných učebnic – slabikářů podle daných kritérií.....	57
	ZÁVĚR.....	60
	RESUMÉ	61
	SEZNAM LITERATURY	63
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	65
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	66
	PŘÍLOHY	I

ÚVOD

VZPOMÍNKY

*Jen pár nejhlubších vzpomínek mám,
ta první vzpomínka školkou mě provází.
Utkvěly v paměti, ty radostné chvíle,
kdy svět se mi zdál tak čistý a vše tak milé.*

*Cesta do školy byla část vzpomínky,
kdy jsem se vydával každíčký den,
po cestě z písmenek skládal jsem sen.*

*Někde tam v paměti, zůstala slova:
„Ema má maso a táta má pilu...“
Já zapomněl, jak dlouho to bylo.*

*Zůstala slova i ta vzpomínka,
na první třídu, v té první lavici,
kdy ze slov jsem skládal, tu první kytici.*

*Svázal ji stuhou a schoval ji hluboko,
do jezera vzpomínek jsem ji uložil,
abych ji vyndal a vám předložil.*

Tím končí mé vzpomínky, jako čisté kamínky.

*Já je jen seberu a dám do kapsy.
Uložím hluboko, zamknu je v propasti.
V propasti myšlenek, na cestu do školy,
tolik let uběhlo, a přesto tam zůstaly (autorka diplomové práce).*

Pro svou závěrečnou práci jsem zvolila téma Zpracování analyticko-syntetické metody čtení v učebnicích od nakladatelství SPN, Alter a Taktik. Od doby, kdy jsem nastoupila a zasedla do první lavice jako žákyně první třídy, uběhlo již několik let. V té době byl pouze jeden typ slabikáře a pouze jedno nakladatelství. Ještě dnes si dokážu vybavit nejen obrázky, ale i říkanky, které odpovídaly danému písmenku, slabikám, slovům a příběhům.

Po pár letech, stejně tak jako já, nastoupily do těchto lavic moje děti, ale podmínky se změnily. Nezůstalo u jednoho nakladatelství, které vydávalo učebnice pro první třídu. Objevila se další nakladatelství, která vydávala učebnice pro základní školy. Tady již záleželo na typu škol, které nakladatelství je dokázalo lépe oslovit při volbě a výběru učebnic.

Jsem učitel, který sám řeší jakou učebnici volit. Vzpomínám na mé školní roky, kdy jsem jako žákyně 1. třídy prohlížela moji první učebnici Slabikář. Při prohlížení mě zaujaly jen barevné ilustrace. A nechápala jsem, co to jsou ty čáry na stránkách, protože v té době pro mě nebyly důležité. Až po několika týdnech strávených v lavici jsem zjistila, že to jsou písmena, z kterých se skládá příběh. Nyní jsem na stejné pozici jako paní učitelka před několika lety. Každá učebnice obsahuje písmeno, slabiku, slovo, větu a příběh, ale každé nakladatelství se snaží oslovit něčím jiným. Pro nás učitele je velmi důležitá nejen metoda, kterou budeme učit, ale i to, jak nás učebnice zaujala po stránce zpracování daných témat, zda svým obsahem splní naše požadavky.

1 SLABIKÁŘ

Se slabikářem se seznámí žák již v první třídě. Je to první učebnice, která žáka bezvýhradně zaujme nejen obrázky, ale zároveň i texty jako jsou básně, dětská říkadla, verše a krátké texty. Poskytuje informace, které souvisí s tvůrčím rozvojem vědomostí, informuje o dění kolem něho a rozvíjí jeho tvůrčí myšlenky a postoje. Důležitým úkolem je udržet a vzbudit zájem o čtení a to již v první třídě. Později na to již navazuje čtení ve starších třídách, kde se mění název učebnice ze Slabikáře na Čítanku. Cesta ke vzdělání začíná právě čtením (MERTIN, a další, 1995).

Ke slabikářům se vydávají metodické příručky, sešity, obrázky, didaktické pomůcky, pexesa a kartičky. Je zde již jen na volbě učitele, které pomůcky využije k výuce čtení, a tím probudí v žácích aktivitu a zájem. Slabikář je speciální druh knihy – učebnice, která je určena pro žáka, ale i pro učitele. Napomáhá při výchově a vzdělávacím procesu.

Slabikáře, učebnice pro nejmenší čtenáře, mají i v jiných zemích, ve Španělsku *El Syllabaire*, v Itálii *Il Sillabario*, v Německu *Fibel* nebo *Erstes Lesebuch*, v Anglii *First Reader* nebo *Primer*, v Polsku *Elementatarz*, východní Slované *Bukvary*, v Rusku *Bukvar*. U nás se užívaly i jiné názvy pro Slabikář, byla to Abeceda, Čítanka, Poupata a Studánka - Čítanka malých, Doma, U nás.

Nedílnou součástí výuky čtení je vytvářet určité čtenářské postoje a návyky, které jsou nezbytné k dalšímu rozvoji a k úspěchu v dalších ročnících. A zároveň je důležité, aby učitel dokázal svým přístupem probudit v dětech zvědavost pro další úspěchy, které je budou provázet celým životem (MERTIN, a další, 1995).

1.1 VÝVOJ SLABIKÁŘE

Než se začneme zabývat vývojem prvních učebnic, měli bychom se vrátit do minulosti. Na počátku všeho byl učenec Konstantin, který sestavil první písmo, hlaholici, vhodné pro slovanský jazyk. Někteří badatelé se domnívají, že hlaholice byla vytvořena Konstantinem spolu s jeho bratrem Metodějem a jejich žáky. Hlaholice se stala prvním slovanským písmem. Postupně ale hlaholice vzhledem k obtížné grafice upadala. Hlaholice se stala prvním slovanským písmem a vzhledem k rozvoji české vzdělanosti jí přísluší prvenství (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.1 HUSOVA ABECEDA

Jan Hus velkou starost věnoval mateřskému jazyku. Je považován za autora jednotné české řeči spisovné. Zavedl do českého pravopisu dvě diakritická znaménka, kdy dlouhé samohlásky označil čárkou a měkké souhlásky tečkou, česká abeceda tak byla rozšířena o znaky. *Husova abeceda* je metodická příručka pro nácvik čtení. V té době byla uznávaná i pro šířitele českého jazyka. Jednotlivá slova *Husovy abecedy* šla po sobě tak, že počáteční písmena tvoří českou abecedu. Tato příručka byla dochována i v tištěné podobě ve *Výkladu na Otčenáš* z roku 1545 a v knize *Slabikář český* z roku 1547. Český lid si opisoval Husovu abecedu, která tak napomáhala k učení jednotlivých písmen, ale také sloužila jako mnemotechnická pomůcka k lepšímu zapamatování. Z *Abecedy Husovy* se učily nejen děti, ale i dospělí. Husova abeceda plnila funkci slabikáře, který sloužil k nácviku čtení a psaní. Nebylo třeba se učit celou abecedu současně, ale spíše po větných celcích (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.2 SLABIKÁŘ ČESKÝ

Významný představitel Jednoty bratrské, Jan Blahoslav, se zaměřil na překlad, zaobíral se mluvnickým studiem češtiny. Je možné, že byl autorem prvního českého slabikáře, který vyšel v roce 1547. K základu sestavení díla použil tři cizí knížky- Beneše Optála z Telče, Petra Gzella z Prahy a Václava Filomatesa z Jindřichova Hradce. Podle Blahoslava šlo o hru jazyka českého, kdy jazyk by měl být vlastní, ryzí, přirozený, přiměřený. Nácvik čtení nebyl oddělen od náboženského vyučování, proto měl slabikář náboženský ráz. Slabikář byl spojen s náboženskými začátky. Katechismus byl v té době spojen s počáteční výukou náboženství a byl opatřen abecedou. Katechismy tak nahrazovaly elementární slabikáře. *Slabikář český* z roku 1547 je též spojen s katechismem. V XVI. století se zaměřila velká pozornost na nácvik čtení. O tom vypovídá kniha Beneše Optála *Isagogicon*. Tato kniha byla vydána již v roce 1535, tedy dříve než *Slabikář český*. *Isagogicon* se stal oceňovanou učebnicí čtení a gramatiky českého jazyka a ukázal, jak se u nás učilo číst v XVI. století. *Slabikář český* byla důležitá učebnice pro počáteční čtení. Zároveň měl tento slabikář velký vliv na výchovu Jana Amose Komenského, který se zabýval problematikou počátečního čtení a psaní. Komenský

zanechal velké bohatství nejen v oblasti pedagogických spisů, ale i pojednání o problematice počátečního čtení a psaní (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.3 POČÁTKOVÉ ČTENÍ A PSANÍ J. A. KOMENSKÉHO

J. A. Komenský se zabíral cizojazyčným vyučováním, ale nezapomínal ani na jazyk mateřský. Jako první úkol zadal v obecné škole naučit žáky číst a psát, to již najdeme v *Didaktice české* v kapitole XXVIII., a navrhl také školu mateřskou pro přípravu a pro nácvik čtení. Jako druhou pomůcku pro cvičení navrhl Komenský obrázkovou knihu.

„Tato kniha bude užitečná trojako:

- 1. bude podporovat vnímání předmětů, jak jsme již řekli;*
- 2. bude lákati ducha maličkých, aby hledali v každé knize, co by se jim líbilo;*
- 3. přispěje k tomu, že děti snáze se naučí čísti.*

Neboť poněvadž nad každou věcí bude napsáno příslušné jméno, bude možno odtud naučiti učiti abecedě“ (WAGNEROVÁ, 2000 str. 14).

Komenský a Hus kladli důraz na znalost abecedy. Především poukázali na to, že děti se mohou obeznámit s abecedou. Komenský v úvodu k *Orbis sensualium pictus* píše, že tato publikace je vhodná pomůcka pro snadné naučení čtení. Prosazoval metodu obrázků, kdy popisy obrázků mají dobrý vliv na osvojení abecedy. V knize *Škola hrou* Komenský mluví o důležitosti znalosti abecedy a na spojování písmen navzájem. Důležité je, aby její žáci současně vyslovili a napsali. Komenský učil, že je nesnadná cesta pomocí pravidel, ale krátká a účinná pomocí příkladů. Velký význam má Komenského spis pro nácvik čtení a psaní *Počátkové čtení a psaní* (1651 – 1654). Spisek byl určen pro rodiče, aby se věnovali výcviku čtení a psaní ještě před vstupem dítěte do školy. Komenský v úvodu spisku hloubá nad tím, kdy by se mělo začít s výukou čtení a psaní. Komenský také píše, že ten kdo se chce učit, se musí seznámit s cílem, prostředky a způsobem práce. Cíl je nemluvit, číst lehce a rychle. Prostředek je první čítanka, nazvaná podle Komenského *Počátkové* a dále dřevěná tabulka s křídou a sešity s inkoustem a perem (WAGNEROVÁ, 2000).

„První čítanka by měla podle Komenského obsahovat:

1. písmenkovou přípravu v trojí tabulce (v první tabulce jsou body, čárky, obrazce, ve druhé tabulce písmena velké a malé abecedy, třetí tabulka obsahuje přehled nejdůležitějších slabik);
2. přípravu čtenářskou v trojím spojování slov (text první – jednoslabičná až víceslabičná slova, druhý text – výchovné věty, např.: *Miluj ctnost! Cti rodiče! Chovej se skromně!*, třetí text - cvičení zbožnosti ve dvanácti tématech);
3. přípravu mluvní v trojím dialogu: o užitečnosti umění číst a psát, jak pokračovat ve znalosti čtení a psaní, o dalším postupu učení na vyšších školách“ (WAGNEROVÁ, 2000 str. 17).

Komenský si uvědomil, že je důležitá motivace a opakování. Čtenářské dovednosti, podle Komenského, se staví na dětském zájmu a pokračuje se od písmen, slabik a slov ve větách. Opíral se o abecedu, kdy v popředí je písmeno, až potom texty a věty. Živou abecedou předstihl staletí (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.4 ČESKÉ SLABIKÁŘE XVIII. STOLETÍ

V této době se prosadil Antonín Koniáš, vůdce literárního protireformačního hnutí. Důrazně protestoval proti nekatolíkům a jejich knihám. Vydal seznam závadných knih pod názvem Klíč. Tyto knihy byly podle Koniáše nebezpečné a podezřelé. V této atmosféře se tiskly i naše slabikáře. Přesto se mnoho slabikářů uchovalo, *Slabikář latinský a český* (1716), *Slabikář český* (1724), *Syllabikář český, z kteréhožto dítky učiti se mají* (1750), *Syllabikář český* (1758), *Slabikář pod titulem sv. Jana Nepomuckého* (1762), *Český sillabikář pod titulem sv. Anny, matky Panny Marie* (1773), *Slabikář aneb začátek cvičení dítek, kterak se mají učiti písmeny znáti, slabikovati a čísti* (1793). Vedle českých a slovenských slabikářů se objevily i slabikáře německé a latinské. Lístkové abecedy a slabikáře přispívaly k nácvičce čtení (WAGNEROVÁ, 2000).

Obsah slabikářů se lišil. *Slabikář český* z roku 1724, obsahoval modlitby desatero božích přikázání, modlitba školních, požehnání a poděkování, Šalamounova přísloví aj., obsahuje i řadu písní. *Žáček školou pobožných* byl slabikář vytištěný v Praze roku 1755, v něm se mimo jiné píše: *“Kdo nějakému jazyku se naučiti chce, toho nejprve začátky hledati a základ položiti musí. Základ pak všech jazyků je abeceda, která každému*

pomůže. Česká abeceda má tu vlastnost, že kdo tu dokonale pochopil, již i slova pořádně pronáseti a česky dobře psáti poněkud se naučiti“ (WAGNEROVÁ, 2000 str. 17).

Slabikáře XVIII. století byly svým obsahem náboženské. Jeden ze slabikářů s názvem *Český slabikář pod titulem sv. Anny*, byl ilustrován obrázky svatých, které měly napomáhat k nácvičku čtení. Čítanková část slabikáře obsahovala modlitby, katechismus a písně. V XVIII. století se metodika čtení rozvíjela pomalu, děti se učily poznávat písmena a spojovat ve slabiky. Naopak, v Německu se metodika čtení rozvíjela rychleji (WAGNEROVÁ, 2000).

K velkým změnám došlo v době vlády Marie Terezie, ta vydala školský řád (1774). Organizace a metodika škol byla ovlivněna názory J. I. Felbigera (významný pedagog, který se podílel na zpracování reformy rakouského elementárního školství), metodickou příručku, kterou zpracoval, nazval *Methodenbuch*. Ta byla přeložena i do češtiny pod názvem *Kniha methodní nebo Navedení k dokonalému vedení učitelského úřadu*. V této knize se mohli učitelé elementárního čtení dočíst o pospolném čtení, o poznávání písmen, o slabikování a čtení. Metodika, kterou Felbiger prosazoval, byla metoda slabikovací a nedosahovala úspěšnosti metody hláskovací (WAGNEROVÁ, 2000).

Koncem XVIII. století vzniká u nás Česká učená společnost. K zakladatelům této společnosti patří například Gelasius Dobner, Mikuláš Voigt, František Josef hr. Kinský, Josef Dobrovský a celá řada významných našich učenců. František Kinský přijímal zásady Rousseauova Emila a čerpal z myšlenek J. A. Komenského. Podněcoval, abychom začínali jazykem mateřským a na jeho základě pak budovali znalost cizích řečí. Otakar Kádner hodnotil slabikáře a upozorňoval na to, že slabikáře a čítanky české již od roku 1775 byly vydávány odděleně pro školy městské a venkovské. Tyto slabikáře obsahovaly básně a většina z nich byla založena na slabikovací metodě. *Kniha pro dítky neb všeobecné obsahy a vyjádření o věcech, které věděti mají a pochopiti mohou (1771)* je název knihy, která byla určena pro výuku prvouky (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.5 ČESKÉ SLABIKÁŘE XIX. STOLETÍ

Počáteční čtení a psaní se významně zapsalo do dějin v XIX. století. Podle J. Kubátka, který je významným znalcem počátečního vyučování, lze rozdělit České slabikáře podle jednotlivých metod. Metoda hláskování se objevuje ve slabikáři od J. Bačkory – *Počátky*

čtení, (1848), St. Bačkora – *Čítanka dítkám*, (1849), V Bíba – *Cvičení malého čtenáře*, (1846), K. Vinařický – *Česká abeceda*, (1838), J Svoboda – *Malý čtenář aneb čítanka pro malé dívky*, (1840).

Podle daných metod byly sestaveny slabikáře. Slabikáře podle metody skriptologické napsali tito autoři: J. V. Poklop a V. Řehák - *První čítanka*, J. Hrdý – *První čítanky*, J. Šťastný, J. Lepař a J. Sokol – *Čítanka pro školy obecné*, J. Klicpera – *První čítanka na základě psacího čtení*. Slabikáře, které byly sestaveny podle metody analyticko-syntetické, vytvořili J. Franta – *Šumavský – Malá čítanka (s několika abecedami, jakož i navedení ke čtení a pravopisu)*, 1841. V Novotný – *Čítanka pro obecné školy podle analyticko-syntetické metody*, 1876. *Čítanka dle metody analyticko-syntetické* od K. Hradeckého, 1872 a *Knihy maličkových* od A. Lindnera, 1880, kde byla použita metoda celých slov (WAGNEROVÁ, 2000).

Zajímavá byla *Nová první čítanka*, 1896, od profesora Petráka. Tato čítanka je zajímavá tím, že při prvních hláskách se procvičují všechny skupiny hlásek. Žáci píší a čtou malou a velkou tiskací a psací abecedou. Tomáš Vorbes se snaží o stručný historický přehled a klasifikaci metod čtení. Uvádí, že slabikovací metoda je nepřirozená a jde o pouhý mechanismus. Dále uvádí, že metoda hláskovací je přirozená, žáci se naučí číst za kratší dobu. Sám Vorbes se ale i přesto přiklání k metodě psacího čtení (WAGNEROVÁ, 2000).

Roku 1839 vydal Jan Vlastimil Svoboda spis pod názvem *Školka čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a ušlechtnění srdce s navedením ke čtení, počítání a kreslení pro učitele, pěstouny a rodiče*.

J. V. Svoboda patřil mezi významné představitele počátečního vyučování u nás. Jeho spis obsahuje metodické pokyny pro rozvoj rozumové, mravní, estetické, pracovní a tělesné výchovy. Zdůrazňoval, že je důležitý nácvik čtení v předškolním období. Jeho poznatky vycházely z praxe. Podporoval názory Komenského a to v oblasti využití her. Svoboda věnoval celý svůj život výchově dítěte předškolního věku (WAGNEROVÁ, 2000).

Dalším významným pedagogem, který usiloval o to, aby čtenář sledoval grafiku a byl v něm vzburzen zájem o znalost cizích abeced, byl K. S. Amerling. Měl pozoruhodný způsob nácviku písmen, který vznikl z potřeb nácviku čtení. Na metodu celých slov poukázal D. P.

Gedike a to v knize *Kinderbuch zum ersten Unterricht im Lesen*, ten mluví o tom, že na několika vybraných slovech, která obsahovala abecedu, se děti naučily prvopočátečnímu čtení. Slova se formovala až po poznání hlásky a písmena. Státní nakladatelství publikovalo slabikáře pro elementární čtení a psaní a to pod názvem *Slabikář pro školy obecné od autorů Frumara a Jursy*. Další ze slabikářů pod názvem *Poupata* od Josefa Kožíška byl vydán v roce 1913. Pro městské školy byl určen slabikář od Josefa Kubálka *U nás*, 1921. V roce 1924 byla vydána Kožíškova *Studánka* určená pro venkovské školy (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.6 KOŽÍŠKOVY ČÍTANKY

Josef Kožíšek, učitel a básník, se narodil 6. 7. 1861 v Lužanech. Kožíšek psal verše pro děti a také pedagogické a metodické články a úvahy. V roce 1913 publikoval čítanku *Poupata*. V této čítance poukázal Kožíšek na to, že příběhy a básničky musejí být pro děti srozumitelné, poetické a přizpůsobené danému věku dítěte. Pro slovenské školy vydal učebnici *Velký čítatel*, 1921. Na jeho tvorbu mají velký vliv osobní zkušenosti. Učitelská dráha mu umožnila zkoumat dětské vnímání, radost z poezie, recitování veršů a líčení povídek.

„Poupata patří k pokladům české literatury. Čítanka má celkem 128 stran školního formátu a je rozdělena na tyto části:

- *dva obrázky k říkance: Zajíc seče otavu, liška pohrabuje, komár na vůz nakládá, muška sešlapuje;*
- *nácvik velké tiskací abecedy, písmen, slov a vět na str. 4 – 15;*
- *pokračování v nácviku velké tiskací abecedy menších rozměrů na str. 16 – 45;*
- *nácvik malé tiskací abecedy větších rozměrů na str. 46 – 65;*
- *upevňování nácviku tiskací abecedy malé i velké na str. 66 – 93;*
- *nácvik psaného písma malé i velké abecedy na str. 94 – 117;*

čtení pohádek v tiskací abecedě běžných rozměrů pod názvem Babiččin koutek na str. 118 - 126“ (WAGNEROVÁ, 2000 str. 28).

Kožíšek ve slabikáři užívá texty, které popisují život, děti, zvířata a ptáky. Velký důraz klade na výchovu mravní, estetickou a vlasteneckou. Kožíšek se snažil pro své psaní vycházet z různých situací. Ve své knize *Rozpravy o čtení elementárním*, vydána v roce 1913, se Kožíšek věnuje otázce nápovědných obrázků ve slabikáři. Zjistil, že největší rozšíření si získaly obrázky nápovědné. Odsoudil metodu slabikování pro její nepřirozenost, obtížnost, zdlouhavost. Kožíšek chválí a je přesvědčen, že pro analýzu slov je důležité lidské slovo, proto obrázky svatých, které obsahoval *Český slabikář pod titulem svaté Anny*, připomínají dětem jednotlivé hlásky, to je důvod proč se udržely ve slabikářích všech kulturních národů (WAGNEROVÁ, 2000).

Kožíšek je názoru, že pokud dítě zná hlásky a dovede je spojit do slabik a slov, ještě to neznamena, že umí číst. K tomuto procesu je důležité spojit proces duševní, výsledkem čtení je myšlenka, jen tak se vyvíjí skutečné čtení.

Historický vývoj metod se dělí podle toho, zda se jedná o poznání písmen – *metoda slabikovací* nebo zda jde o poznání hlásek – *metoda hláskovací*, spojování hlásek ve slabiky – *metoda normálních slov*, spojování představ v myšlenku metoda *analyticko – syntetická*. Kožíšek poukázal na nutnost zmechanizovat a zautomatizovat dané pochody pomocí opakování a cvikem. V roce 1924 vyšla Kožíškova *Studánka*, která byla především určena venkovským školám. Ve Studánce je průpravné čtení jiné než v Poupatech. K napsání této knihy inspirovaly Kožíška vlastní zkušenosti a úsilí. Ve Studánce dal přednost syntetickým slabikám. Studánka obsahovala stránky, které se věnovaly danému tématu. Čtení průpravné a nácvik malých písmen (WAGNEROVÁ, 2000).

„ Kožíšek dbá na to, aby žáci soustavou fonetických cvičení, rozkladem slov a tvořením slabik podle sluchu získali tolik zkušeností, že tajemství čtenářského umění se jim brzy odhalí v poznání, že čtení je spojitě vyslovování hlásek v tom pořadí, v jakém následují písmena v psané nebo tištěné podobě“ (WAGNEROVÁ, 2000 str. 44). Kožíšek je přesvědčen o tom, že jsou důležité dva pochody - mechanický a oduševnělý. Pokud se osvojí tyto procesy, může se mluvit o čtení.

Kožíšek zůstal oddaný svým reformám, které započal svojí čítankou Poupata. Do některých škol Poupata neprošla, zde však sehrála Studánka patřičnou roli. Kožíšek poukazuje na to, že učitel, který se seznámí s Počátky čtení, zůstane při Poupatech a tam

kde pro Poupata ještě podmínky neuzrály, přinese větší užitek dětem i škole Studánka. Venkovské školy dosahovaly se Studánkou dobrých výsledků (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.7 KUBÁLKŮV SLABIKÁŘ U NÁS

Josef Kubálek se narodil 13. 12. 1876. Byl to uznávaný elementarista. Spolupracoval s Josefem Kožíškem. Usilovně studoval psychologii a věděl, že výuka v elementárce se musí zakládat na psychologických základech. Byl studentem profesora psychologie W. Wundta (WAGNEROVÁ, 2000).

Kubálek napsal slabikář *U nás*, 1921 a metodický průvodce ke slabikáři *Čtení ve třídě elementární*, 1921. Ve slabikáři *U nás* si Kubálek zřejmě pod vlivem prvouky všímá čtyř ročních období, podzimu, zimy, jara, léta. V první části slabikáře zkouší písmo tiskací, ve druhé části písmo psací. V úvodu slabikáře vyvozuje postavy a jejich jména. Z počátečních hlásek jmen dětí vyvozuje samohlásky, z počátečních hlásek domácích zvířat vyvodil souhlásky. Další stránky jsou určeny pro pochopení pojmu slabika. Ve slabikáři *U nás* se Kubálek věnuje prvoučnému učivu, ale i učivu početnímu a rozvoji čtenářské dovednosti pro nácvič psacího písma. Během sestavování slabikáře používal Kubálek články z děl K. V. Raise, J. V. Sládka, F. Bartoše, K. J. Erbena, J. Kožíška, ze slabikářů amerických a ruských (WAGNEROVÁ, 2000).

Tvorbu slabikářů podle Kubálka ovlivňuje především metoda, podle níž se slabikář píše, ale také záleží na dané úpravě slabikáře. Při tvoření slabikáře rozhoduje technika čtení a technika porozumění. Kubálek dodržuje dělení slabikářů na dvě části: na slabikář a první čítanku. První část slabikáře je zaměřena na sklad a výběr vhodných článků, které jsou řízeny metodickým postupem, ve druhé části slabikáře se objevují texty z národní poezie. Kubálek upozorňuje na dodržení syntetického postupu spojování hlásek ve slabiky. Obtížné spojování hlásek ve slabiky je nutno nacvičovat podle sluchu až do naprosté jistoty, nelze oddělovat syntézu od analýzy. Slabikář *U nás* vznikl z dlouholeté učitelské praxe. Kubálek vycházel z pokusů, které realizoval J. Kožíšek, jeho metodu nácvič čtení a psaní nazval metodou kombinovanou (WAGNEROVÁ, 2000).

1.1.8 JUNGBAUEROVA ČÍTANKA DOMA A VE ŠKOLE

František Jungbauer se narodil 1. 1. 1895 v Záblatí u Prachatic. Patřil mezi významné elementaristy. Byl učitelem a okresním inspektorem. Mezi jeho oblíbené autory patřil Kožíšek. Byl příkladným učitelem elementaristů a měl velký podíl na vzdělanosti našeho národa (WAGNEROVÁ, 2000).

Jungbauer napsal čítanku *Doma a ve škole*, 1936. Čerpal převážně ze své praxe ve třídě elementární. Hloubal i nad vyučovací metodou. Chtěl, aby jeho učebnice splňovala jak zaměření syntetické, tak analytické. Byl velký odpůrce syntetického schématu. Syntetismus si během svého vývoje vytvořil určité schéma a Jungbauer vystihl, že problém je zvláště v bezobsažných hláskách, slabikách, sloupcích slov, v myšlenkově chudých větách. Jungbauer se nevychýlil od syntetického modelu, vykazoval se po stránce logické jako přirozený. Sám k čistým syntetikům nikdy nepatřil, ale při psaní čítanky na ně Jungbauer myslel, šlo mu především o souvislé plynulé čtení. Snažil se, aby jeho čítanka měla vlastnosti i globální metody. Všechna slova ve slabikáři se nalézají v přirozené formě a v přirozených pravopisných tvarech. Nepředpokládal, že si děti budou osvojovat slova podle paměti a vnějších znaků. Jungbauerova čítanka nebyla psaná pro globální metodu. Je ale přesvědčen, že jeho čítanka *Doma a ve škole* může být použita i zastánci globální metody (WAGNEROVÁ, 2000).

Jungbauer se snaží do své čítanky zahrnout analytickou úvahu. V textu se projevovala tím, že ze situace z daného úvodního obrázku se vyvíjí slovo, zásoba slov se postupně zvětšuje a tím se slova a vazby opakují. Svým utříděním měla čítanka napomáhat prvouce. Přisuzoval, že analytická podstata čítanky pomáhá ústním projevům dětí (WAGNEROVÁ, 2000).

„Jungbauer patří k vynikajícím znalcům elementárního čtení a svými pracemi se zapsal do dějin vývoje českého slabikáře“ (WAGNEROVÁ, 2000 str. 92).

1.1.9 SLABIKÁŘE JARMILY HŘEBEJKOVÉ

V roce 1953/1954 se na deseti školách pražských a venkovských testovala v rukopisu nová učebnice od autorky Jarmily Hřebekové *Živá abeceda a Slabikář*. Široký autorský kolektiv vyšel ze syntetické metody a z principu uvědomělosti. Řeč je pro dítě

dorozumívací prostředek, až ve škole se dítě setkává se slovem, jeho hláskovou a slabičnou stavbou. Od analýzy a syntézy předmětů se přistupuje k analýze a syntéze slov. Na základě uvědomělosti si školáci osvojují čtení a psaní (WAGNEROVÁ, 2000).

Živá abeceda je učebnicí pracovní, která obsahovala obrázkový materiál pro rozvoj fonetického sluchu. Slabikář navazoval na Živou abecedu. Zahrnuje základní učivo k zvládnutí elementárních dovedností (WAGNEROVÁ, 2000).

Slabikář je zhotoven na základě syntetického modelu. K výhodám lze počítat přesnou logickou propracovanost specifiky českého jazyka, uvážlivost postupu, důkladný výběr slov. Za nevýhodu lze pokládat příliš dlouhou dobu nácviku jednotlivých písmen. Základním předpokladem úspěšného čtení je podle autorů znalost písmen. Autoři si uvědomují, že každá hláska má čtyři podoby, je to obdobné jako u Kubálka, kdy vyhledává podobnosti s písmeny (WAGNEROVÁ, 2000).

V roce 1989 se připravilo do tisku J. Hřebejkové s kolektivem upravené vydání Slabikáře, ale podle učebnice se už takřka nevyučovalo. Postupně se slabikáře nahrazovaly novými učebnicemi a slabikáře Hřebejkové se přestaly užívat (WAGNEROVÁ, 2000).

1.2 METODY VE VÝUCE ČTENÍ

Metody čtení se dělí na tři základní metody metoda analytická, syntetická, analyticko-syntetická. „Při vyučování čtení je možno vycházet:

- a) z prvků, to znamená z písmen v písemném jazyce, nebo z hlásek v jazyce mluveném.
- b) z celku, z grafických obrazů slov v jazyce písemném, nebo z mluvených slov, popřípadě slabik, v jazyce ústním“ (BLATNÝ, a další, 1981 str. 26).

Metoda, která vychází z celku a vede k poznání prvků, je metoda analytická. Metoda, která vychází z prvků, které jsou spojovány, a tím dochází k celkům, ke čtení, je metoda syntetická. Analyticko-syntetická metoda vychází z celku, kdy žáci z celku vyvodí prvky a ty opět spojují v celky (BLATNÝ, a další, 1981).

1.2.1 METODY SYNTETICKÉ

Metody syntetické dělíme na *slabikovací* a *hláskovací*. Termín *slabikovací* se u nás objevil již v 19. století a to např. v metodickém spise Tomáše Vorbese. Němečtí didaktici

elementárního čtení jinak tento postup nazývali *písmenkování*. Název této metody *slabikovací* vznikl z postupu, při němž se žáci na začátku výuky čtení učili znát písmena a pojmenovávat je jménem: „a“ – „á“, „b“ – „bé“, „c“ – „cé“ atd. Toto pojmenování písmen má tvar slabiky: á, bé, cé, dé atd., následující důvod byl ve významu zvláštní stupeň při zvládnutí čtení, při níž žáci nejdříve jmenovali písmena slabiky a potom vyslovili správné znění hlásky slabiky: slabiku „mo“ četli žáci „em – ó – mo“. Metoda *hláskovací*, spojovala čtení písmeno s hláskou: napsané „b“ četli žáci „b“ a nikoliv „bé“ (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

1.2.2 METODA SLABIKOVACÍ

Vznik slabikovací metody zasahuje až do antického Řecka a Říma. Touto metodou se učilo až do 19. století. Metoda slabikovací, která měla své pevné místo hlavně po Felbigerových školských reformách za Marie Terezie, se ze škol ztratila. Velký vliv zaznamenal rok 1869, kdy bylo v habsburském mocnářství metodické rozhodování učitele uvolněno. Při čtení slabikovací metodou se žáci řídili danými fázemi:

- *Abecedáři (Abecedarii)*, žáci se učili znát písmena. Žák ukazoval na schématu abecedy písmeno, např. písmeno „k“, postupně jmenoval písmena, až se dostal ke „ká“, které ukázal.
- *Slabikanti (Syllabarii)*, v této fázi žáci skládali ze jmen písmen slabiky. Jednalo se o jeden nebo dva listy, kdy na jedné straně byla napsána abeceda, na druhé straně slabikovací schémata. Postupně se nacvičovala slabičná schémata, pro žáka bylo velmi obtížné vybrat vhodný zvuk hlásky, např. slabika „am“, řekl „á-em-am“.
- *Nominaristé*, takto byli pojmenováni žáci, kteří byli ve čtení pokročilí. Slova četli s pomocí mechanismu čtení slabik, které se naučili jako slabikanti. Čtení těchto slov byla velmi složitá, např. „pole“ se četlo „pé-ó-po-el-é-le-pole. Učitel při výuce postupoval individuálně od žáka k žákovi, žák zadaný text přeslabikoval a učitel přešel k dalšímu žákovi. Tento proces byl velmi zdlouhavý, a ve třídě míval proto učitel někdy učitelského pomocníka (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

1.2.3 METODA HLÁSKOVACÍ

Pokusy o zlepšení výuky čtení se objevily v 16. století. Německý pedagog Valentin Ickelsamer a Beneš Optát navrhli postup, který lze dnes nazvat jako hláskovací metoda. Žáci se neučili názvům písmen, ale jen „zvukům“ hláskám. Už dříve se J. A. Komenský zabýval otázkou ohledně zlepšení výuky počátku čtení. Již na přelomu 18. a 19. století se začala rozsáhle prosazovat hláskovací metoda, analytická metoda a koncem 19. století globální metoda, které se časem podílely na odstranění slabikovací metody ze škol (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

Hláskovací metoda měla různé metodické varianty a tři měly široké mezinárodní rozšíření po Evropě – *metoda náslovných hlásek*, *metoda fonomimická*, *metoda skriptologická*. Hláskovací metodou se žáci učili číst písmena hláskou. Potíž nastává při spojování hlásek do slabik. Pro žáky to bylo nesrozumitelné (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

- Metoda náslovných hlásek

Metoda náslovných hlásek je metoda, kdy se nově vyvozovaná hláska oddělila jako hláska náslovná. K vyvození prvního písmena slova se využívaly nápovědné obrázky, které napovídaly první písmeno slova. Snazší postup byl u slov, která začínala samohláskou nebo souhláskou, kde samohláska tvořila první slabiku slov. Pokud ale začínalo slovo otevřenou slabikou typu souhláska – samohláska, bylo oddělení náslovných hlásek ze slov složitější (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

- Metoda fonomimická

Metoda označována jako metoda *normálních hlásek*. K oddělení hlásek byly vybrány hlásky, které se vyskytovaly samostatně. Mezi tyto hlásky patří např. citoslovce, skutečné výrazy citů, zvukové projevy zvířat, např. jak syčí had „sss“. Vycházelo se z hlásek, které mají význam - samy o sobě. Později se užívalo slabik např. slepice „ko, ko“. Výběr hlásek byl uplatněn ve slabikáři J. Klicpery *První čítanka na základě psacího písma* (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

- Metoda skriptologická

V metodě skriptologické se spojovalo učení čtení písmen s jeho psaním. Problém nastal při sladění učení čtení a psaní, při tvorbě učebnic pro počáteční výuku čtení. Mezi

první učebnice, které začínaly jen s jedním typem písmen, byla učebnice od autorů Frumara-Jursy s názvem *Slabikář*. V čítance *Poupata* od Josefa Kožíška začíná čtení a psaní na velkých hůlkových písmenech, žáci dokážou do pololetí tyto písmena nejen číst, ale i psát. (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

1.2.4 METODA GENETICKÁ

Označována jako *metoda zapisovací nebo metoda Kožíškova*. Průpravné čtení probíhá 5-8 týdnů a děti se naučí psát písmena velké tiskací abecedy hůlkovým písmem ve formě zkratk. Autorem metody genetické byl Josef Kožíšek. Je autorem čítanky *Poupata*, s touto učebnicí pracoval učitel metodou genetickou. Kožíšek je přesvědčen, že je nutné, aby dítě prošlo obrázkovým písmem pro pochopení smyslu písemného sdělení (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

1.2.5 METODA NORMÁLNÍCH SLABIK

Její počátky zaznamenává Josef Kubálek již v průběhu minulém století. Mezi osobnosti, které tuto metodu zaváděly, patří Franta Šumavský, Sucharda a Čeněk Holub. Problém ve výuce čtení je spojování písmen do čtení slabik celků, proto vznikla metoda *normálních slabik*. Žáci četli jména nápovědných obrázků, např. vedle slabiky *MA* byl obrázek *makovice*, *MÍ* byl obrázek *míče*. Žáci vyslovovali slova po slabikách, učitel spojil zvukovou podobu první slabiky se slabikou napsanou, později se přešlo k analýze na písmena na základě porovnání písmen v grafické podobě slabiky a hlásek v jejich zvukové podobě (KŘIVÁNEK, a další, 1998).

1.2.6 METODA FONETICKÁ

Tato metoda vycházela z pozorování mluvidel a jejich formování při vyslovování jednotlivých hlásek. Byla rozšířena v Německu. Jednalo se o napodobování podle učitele s pomocí obrázků – hláskovacích tabulek. Nacvičovaly se samohlásky, pak souhlásky. Výslovnost hlásek byla spojena s podrobným popisem vytváření příslušných hlásek (FABIÁNKOVÁ, a další, 1999).

1.2.7 METODA PETRÁKOVA

Autorem metody je J. E. Petrák. Při této metodě se používá při nácvičování čtení jen písmena tiskacího, současně žáci čtou i píší velkou a malou tiskací abecedu. Psací písmo je

odvozováno z písma tiskacího a psát se jím začíná až později. Při této metodě žáci čtou slovo postupně (FABIÁNKOVÁ, a další, 1999).

1.3 METODY ANALYTICKÉ

Metody syntetické byly pro žáky velmi náročné, převládal zde mechanismus čtení a zřetel techniky. Až po osvojení mechanismu čtení se žáci mohli zaměřovat na obsah slov a vět. V roce 1818 se objevil metodický postup analytický. Základ pro výuku čtení byla Fenolonova kniha *Příběhy Telemacha, syna Odysseova.* „Učitel naučil žáky jedné větě. Potom se učili číst slovo za slovem jako celky. Dále následoval rozklad slov na slabiky. Žáci se naučili číst slabiky výchozí věty jako celek. Nakonec analýza končí u pojmenování písmen“ (KŘIVÁNEK, a další, 1998 str. 14).

1.3.1 METODA NORMÁLNÍCH SLOV

Metoda normálních slov navazuje na analytickou metodu J. Jacotota, která prošla určitým vývojem. Obměnu analytické metody navrhli ve 40. letech 19. století pedagogové Karel Vogel a Karel Seltsam. U nás tuto metodu pro výuku upravil G. A. Lindner. Ve své učebnici vybral z hlediska jazykového 21 *normálních slov*. Ve cvičeních žáci poznávali větu a dělali sluchovou analýzu, slova žáci rozkládali na slabiky a hlásky, k tomu později sloužilo i grafické znázornění pomocí čar a teček. Pro znázornění se slova značila čárkou a pro slabiky tečkou.

„Slovo spočívalo v expozici normálního slova jako celku a v jeho rozboru na hlásky a písmena“ (KŘIVÁNEK, a další, 1998 str. 15). Žáci četli tištěný text. Podle této metody vyšla učebnice F. Merty *Úl*, 1935. V této učebnici použil slova jednoslabičná se slabikou uzavřenou.

1.3.2 METODA GLOBÁLNÍ

Metoda byla původně určena pro děti s mentálním postižením a pro děti předškolního věku. Zakladatel je belgický lékař Ovide Declory. Globální metoda vychází z celku a uchovává je tak dlouho, pokud nedojde u žáka k potřebě analýzy na jednotlivé části.

Rozšířením této metody u nás se proslavil Václav Příhoda, tato metoda byla zavedena v roce 1928. Základ globální metody spočívá v tom, že se neklade důraz na techniku čtení, ale na myšlenku autora.

„Čtení globální metodou se dělilo do 4 fází:

1. fáze paměti;
2. fáze analýzy;
3. fáze samostatného čtení;
4. fáze upevňování samostatného čtení“ (FASNEROVÁ, 2012 str. 31).

Problém při čtení globální metodou je ten, že žáci dělají častěji chyby v psaní. Dochází k vynechávání písmenek a psaní diakritických znamének. Důvodem je problém s analýzou (FASNEROVÁ, 2012).

1.3.3 METODA ANALYTICKO-SYNTETICKÁ

Tato metoda se také nazývala jako *metoda hlásková*. Za autora této metody můžeme považovat J. V. Svobodu. Základem byla mluvená řeč, kdy učil žáky analyzovat slova ve složky (slabiky) a v hlasy (hlásky). Postupně učil žáky poznávat písmeno a číst otevřené slabiky. Při tomto procesu docházelo k provázanosti analýzy a syntézy, zvukové a grafické. S psáním se začínalo až po dokončení počátečního výcviku ve čtení. V metodě analyticko-syntetické se aplikuje analýza i syntéza. Slovo rozložené na slabiky a hlásky - analýza. Spojování hlásek ve slabiky a slova - syntéza. Žáci si při čtení osvojují všechny hlásky, z nichž se slabika skládá, žáci se učí pouze vyslovovat hlásky podle písmen. Skládací abeceda slouží jako pomůcka pro žáky při sestavování slov. Toto sestavování slov ze skládací abecedy se pokládá za určitý druh psaní. Rysem této metody je oboustranný vztah čtení a psaní (FABIÁNKOVÁ, a další, 1999).

Kritici upozorňují na zdlouhavou a nudnou práci se slabikou a spojení slabika-slovo a může se stát, že žák není připraven na čtení s porozuměním. Výhodou této metody je systematické procvičení všech písmen a slovních struktur (HŘEBEJKOVÁ, 1976).

1.4 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání zdůrazňuje důležitost dovedností, které žák získá prostřednictvím jazykové výchovy. Tyto dovednosti jsou důležité pro další jeho vzdělávání. Dnešní slabikáře musí korespondovat s požadavky na klíčové kompetence a očekávané výstupy. Dosažení a úroveň klíčových kompetencí jsou základ pro celoživotní učení, vstup do života a pracovního procesu, navzájem se různými způsoby prolínají a vždy jsou výsledkem celkového procesu vzdělávání (RVP ZV, 2016).

1.5 KLÍČOVÉ KOMPETENCE

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní

V oblasti učiva má žák zvládnout čtení, naslouchání, mluvený projev a písemný projev citace.

1.6 CÍLOVÉ ZAMĚŘENÍ VZDĚLÁVACÍ OBLASTI V OBLASTI JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

„Vzdělávání v dané oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- *pochopení jazyka jako nositele historického a kulturního vývoje národa a důležitého sjednocení činitele národního společenství*
- *pochopení jazyka jako důležitého nástroje celoživotního vzdělávání*
- *rozvíjení pozitivního vztahu k mateřskému jazyku a jeho chápání jako zdroj pro rozvoj osobního i kulturního bohatství*
- *rozvíjení pozitivního vztahu k mnohojazyčnosti a respektování kulturní rozmanitosti*

- *vnímání a postupnému osvojování jazyka jako prostředku k získávání a předávání informací, k vyjádření jeho potřeb i prožitků a ke sdělování názorů*
- *zvládnutí pravidel mezilidské komunikace daného kulturního prostředí a rozvíjení vztahu k jazyku v rámci interkulturní komunikace*
- *samostatnému získávání informací z různých zdrojů a k zvládnutí práce s jazykovými a literárními prameny i s texty různého zaměření*
- *získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti a ke kultivovanému projevu jako prostředku prosazení sebe sama*
- *individuálnímu prožívání slovesného uměleckého díla, ke sdílení čtenářských zážitků, k rozvíjení pozitivního vztahu k literatuře i k dalším druhům umění založeným na uměleckém textu a k rozvíjení emocionálního a estetického vnímání“*

(RVP ZV, 2016 str. 18).

1.7 VZDĚLÁVACÍ OBSAH VZDĚLÁVACÍHO OBORU PRO 1. STUPEŇ

Očekávané výstupy – 1. období:

- *„plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti*
- *porozumí písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti*
- *respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru*
- *pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost*
- *v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči*
- *volí vhodné verbální i neverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích*
- *na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev*
- *zvládá základní hygienické návyky spojené s psaním*
- *píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky; kontroluje vlastní písemný projev*
- *píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení*

- *seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti a vypráví podle nich jednoduchý příběh“*
(RVP ZV, 2016 str. 18).

2 ZÁKLADNÍ POJEM UČEBNICE

Již Komenský se vyjádřil k pojmu učebnice: „*Tedy takové knihy musí býti podle našich zákonů o snadnosti, důkladnosti a úspornosti pořízeny pro všechny školy, obsahující všecko úplně, důkladně a přesně, aby byly vpravdě obrazem celého všehomíra (jenž se má zobrazovat v mysli). A co si silně přeji a důrazně žádám: knihy musí předkládat všecko srozumitelně a přístupně, tak aby žákům jistě podávaly světlo, jehož pomocí mohou sami porozumět všemu i bez učitele*“ (KOMENSKÝ, a další, 1948 str. 147).

2.1 UČEBNICE JAKO PRVEK KURIKULÁRNÍHO PROJEKTU (VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU)

Učebnice je součástí vzdělávacího programu. K učebnicím se přistupuje podle několika podstatných stanovisek.

Posloupnost učiva není v osnovách závazná, z toho plyne několik vztahů k učebnicím. Tím vzniká problém pro autory učebnic, kteří nevědí, do jaké výše začleňovat do dané učebnice také rozšiřující učivo nebo zda nechat prezentaci a výběr na učitelích (PRŮCHA, 1998).

Na druhé straně uvedený vzdělávací program se domnívá, že žáci by měli získat dovednost s učebnicí zacházet, k tomu patří i orientovat se v daném textu. Je to jedno z daných kritérií, podle něž má být žák ve škole hodnocen. Učebnice se musí shodovat s obsahy, jež jsou stanoveny kurikulárními dokumenty (PRŮCHA, 1998).

„*Pokud analyzujeme učebnice, musíme je na nejobecnější úrovni nahlížet jako součást kurikulárních projektů*“ (PRŮCHA, 1998 str. 14).

2.2 UČEBNICE JAKO SOUČÁST SOUBORU DIDAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ

Didaktické prostředky je soubor všech materiálních předmětů, které fungují při realizaci vzdělávání. Učebnice jsou součástí materiálních pomůcek. Stejně jako obrazy, demonstrační přístroje, audiovizuální pomůcky. Na učebnici lze nahlížet nejen co do obsahu a cílů vzdělávání, ale rovněž ve vztahu k vlastnostem a fungování jiných, konkurujících didaktických prostředků. České školy využívají multimediální programy a jejich obsahem bývají slovníky, gramatické a konverzační příručky pro výuku cizích jazyků, encyklopedické příručky a počítačové verze školních učebnic vydaných knižně nebo učebnice pro základní školy. Tyto *elektronické učebnice* jsou rozděleny na část

výkladovou, procvičovací a testovací. Elektronické učebnice a encyklopedické příručky obsahují vizuální a zvukové ukázky. Vzhledem k vymoženostem multimediálních výukových programů se zdá, že tištěná učebnice se jeví jako zastaralý výchovný prostředek, ale není to tak. K vytlačení tištěných učebnic ze školní výuky nedošlo a ani nedochází. V dnešní době lze pozorovat vzestup. Ke kladům tištěných učebnic patří, že jsou snadno dostupné, přenosné a nevyžadují žádné technické zařízení. Jsou po stránce ekonomické dostupné – jsou levnější než výukové programy a technická zařízení k nim potřebná. Po stránce psychologické- jsou lidé, kteří nemají k technickým prostředkům pozitivní vztah. Dívky zaujímají k využívání počítačem podporovaného učení zdrženlivý postoj. Větší počet studujících i učitelů dává přednost tištěné formě učebnic před počítačovou verzí (PRŮCHA, 1998).

2.3 UČEBNICE JAKO DRUH ŠKOLNÍCH DIDAKTICKÝCH TEXTŮ

Učebnice je jedním druhem didaktických textů a je sestavena jako kniha v jakémkoliv formátu, je součástí různorodého souboru školních didaktických textů, které jsou speciálně konstruovány pro účely vyučovacího procesu.

„Typologie školních didaktických textů

- *učebnice (v klasickém smyslu, jak je budeme dále analyzovat)*
- *cvičebnice (pracovní knihy, pracovní sešity a listy, instrukční příručky pro laboratorní práce)*
- *slabikáře (školní knihy se specifickými funkcemi pro zahájení povinného školního vzdělávání)*
- *čítanky (soubory obvykle uměleckých literárních děl, někdy modifikovaných, zjednodušené pro účely cizojazyčného vyučování)“ (PRŮCHA, 1998 str. 17).*

Pro určitý vyučovací předmět jsou kromě učebnice také další texty, které jsou určeny pro využití ve výuce. Tento komplex didaktických textů se nazývá *didaktický textový komplex*. Jako součást učebnici bývá *pracovní sešit*. Jednotlivá učebnice je často součástí *ucelené řady navazujících učebnic* pro daný předmět nebo obor (PRŮCHA, 1998).

2.4 FUNKCE UČEBNICE

Již ve Velké didaktice se Komenský zmínil o funkci učebnice: „*Funkcí učebnice se rozumí role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu*“ (PRŮCHA, 1998 str. 19). Na funkci učebnice se nahlíží také ve vztahu k subjektům. Lze je rozlišit: *funkce učebnic pro žáky a funkce učebnice pro učitele.*

Funkce učebnice (taxonomie D. D. Zujeva)

- *„Informační funkce: Spočívá v tom, že učebnice vymezuje obsah vzdělávání v určitém předmětu či oboru, a to i pokud jde o rozsah a dávkování informací určených k osvojování pro žáky.*
- *Transformační funkce: Je dána tím, že učebnice poskytuje přepracování (didaktickou transformací) odborných informací z určitého vědního oboru, z určité technické či jiné oblasti tak, aby tyto transformované informace byla přístupné žákům.*
- *Systematizační funkce: Učebnice rozčleňuje učivo podle určitého systému do jednotlivých ročníků či stupňů školy a vymezuje také posloupnost jednotlivých částí učiva.*
- *Zpevňovací a kontrolní funkce: Učebnice umožňuje žákům pod vedení učitele osvojit si určité poznatky a dovednosti, procvičovat je (upevňovat) a eventuelně i kontrolovat (pomocí úkolů) jejich osvojení.*
- *Sebevzdělávací funkce: Učebnice stimuluje žáky k samotné práci s učebnicí a vytváří u nich učební motivaci a potřeby poznávání.*
- *Integrační funkce: Učebnice poskytuje základ pro chápání a integrování těch informací, které žáci získávají z různých jiných pramenů.*
- *Koordinační funkce: Učebnice zajišťuje koordinaci při využívání dalších didaktických prostředků, které na ni navazují.*
- *Rozvojově výchovná funkce: Učebnice přispívá k vytváření různých rysů k harmonicky rozvinuté osobnosti žáků (například formování estetického vkusu)“* (PRŮCHA, 1998 str. 20).

3 CHARAKTERISTIKA NAKLADATELSTVÍ

3.1 NAKLADATELSTVÍ SPN

SPN – soukromé pedagogické nakladatelství vzniklo v roce 1994 a jedná se o akciovou společnost. Je to nakladatelství s dlouhou tradicí, jeho začátky se datují již za vlády Marie Terezie. Navazuje na tradici činů Marie Terezie, která zavedla nejen povinnou školní docházku, ale založila i první nakladatelství školních knih, knižní velkosklad. Nakladatelství SPN sídlí na stejném místě jako nakladatelství, které založila Marie Terezie. Ve svém logu má SPN rok 1775. Dodnes nakladatelství vydává významné pedagogické časopisy např. Učitelské noviny. Nakladatelství SPN v produkci pro základní školy vydává ucelené obsahové a metodické listy. Jedná se o učebnice pro základní školy, střední školy a pro využití široké veřejnosti (SPN - pedagogické nakladatelství, a. s.).

3.2 NAKLADATELSTVÍ TAKTIK

Nakladatelství Taktik dlouhodobě působí na trhu v oblasti školství a vzdělávání. Bylo založeno v roce 2007 na Slovensku a postupně svoje služby rozšířilo v roce 2008 i do České republiky (centrum nakladatelství je v Praze), dále do Polska a Maďarska. Úspěšně spolupracuje s více než 3 600 školami v celé České republice. Nakladatelství Taktik vydává moderní učebnice a pracovní sešity pro základní učební předměty, jakož i mezipředmětové učební a vzdělávací pomůcky pro žáky základních škol a víceletých gymnázií. Úzce spolupracuje se specialisty, akademiky a s pedagogickými odborníky z praxe a s jejich pomocí se podílí na tvorbě obsahu učebních a vzdělávacích pomůcek. Taktik se také zaměřuje na tvorbu učebnic v elektronických – interaktivních verzích, které napomáhají pedagogům a jsou jejich nedílnou pomůckou v rámci výuky (Vydavatelství Taktik).

3.3 NAKLADATELSTVÍ ALTER

Nakladatelství ALTER bylo založeno v roce 1990. Ve své nabídce nabízí úplné řady učebnic pro 1. stupeň a pro 2. stupeň základních škol, učebnice pro víceletá gymnázia. Nakladatelství má ve své nabídce široký výběr výukových programů, elektronické varianty tištěných učebnic, pomůcky pro žáky, demonstrační pomůcky – nástěnné obrazy, tabule s přehledy učiva. Učebnice jsou vytvořeny v souladu s požadavky rámcově vzdělávacího

programu pro základní vzdělávání, dávají možnost naplňovat klíčové kompetence a realizaci očekávaných výstupů (Nakladatelství ALTER, 2018).

PRAKTICKÁ ČÁST

V dnešní době má každá škola, ale i učitelé možnost výběru z dostatečného množství učebnic, které se zabývají prvopočáteční výukou čtení. V současné době nakladatelství nabízejí celou řadu učebnic, které jsou určeny pro výuku čtení v 1. třídě. Každé nakladatelství má ke své nabídce učebnic i další doplňující materiál – písanky pro výuku psaní, nástěnné obrazy, skládací abecedy, písankové sešity, pracovní sešity, stíratelné písanky, multimediální interaktivní učebnice. Při výběru učebnic by se mělo hlavně pamatovat na to, že s učebnicí budou především pracovat děti. Je důležité, aby čtení bylo pro děti přirozeným procesem. Každý učitel má svá daná kritéria, která hrají při výběru učebnic velkou roli. Patří mezi ně nejen grafické vyhotovení, úroveň textů, obsah učebnic, doplňková cvičení, metody, ale i metodické pomůcky a rozsah učiva. Ne každý učitel má možnost si pro svoji výuku zvolit vhodnou učebnici čtení od daných nakladatelství. Každá škola má možnost výběru učebnic i podle metod čtení analyticko-syntetické, genetické a globální, je důležité si proto vybrat vhodnou učebnici včetně doplňujícího materiálu. Učebnice mají umožňovat rozvoj klíčových kompetencí a realizaci očekávaných výstupů podle RVP ZV. *„Všechny slabikáře mají jedno společné. Jsou určeny k nácvičce čtení analyticko-syntetickou metodou. Liší se pouze uspořádáním písmen, obměnami metodických postupů, větší či menší motivační funkčnosti apod.“* (WAGNEROVÁ, 2006 str. 5).

4 CÍL

Hlavním cílem mé diplomové práce je zpracování analyticko-syntetické metody učebnic z nakladatelství SPN, ALTER a TAKTIK. Především jsem se zaměřila na obsahovou stránku učebnic – slabikářů. Měla jsem možnost porovnat a zhodnotit učebnice - slabikáře z těchto nakladatelství podle daných kritérií.

Dalším cílem bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit, zda mají učitelé v dnešní době možnost pracovat v hodinách čtení podle metody, kterou si sami zvolí. Zda jim vedení školy umožní výběr učebnic – slabikářů dle vlastního výběru a které učebnice používají ve výuce čtení. Jakými kritérii se při výběru učebnic ve výuce čtení řídí.

Třetím cílem byla možnost pozorovat učitele a žáky při hodině českého jazyka v 1. třídě, jednalo se o hodiny čtení. Tématem těchto hodin bylo vyvození písmen podle metody z učebnic daného nakladatelství. Jedná se o nakladatelství SPN, které má učebnice pro výuku genetickou metodou a učebnice nakladatelství ALTER, jehož učebnice je určena pro výuku čtení analyticko-syntetickou metodou. Cílem pozorování bylo na vybraném vzorku žáků zjistit úroveň dosažených čtenářských kompetencí za první čtvrtletí školní docházky. Jednalo se o dvě třídy žáků, kteří k nácviku čtení používají učebnice z nakladatelství ALTER, které jsou určeny pro výuku prvopočátečního čtení podle metody analyticko-syntetické a učebnice z nakladatelství SPN k výuce podle metody genetické.

4.1 VÝZKUMNÉ METODY A METODOLOGIE VÝZKUMU

Nejběžnější metody jsou zpravidla v klasických výzkumech o studovaných jevech, jedná se především o číselné údaje. Potřebné informace je nutné zpracovat. „*Při zpracování výsledků pedagogického výzkumu se zpravidla realizují následující kroky:*

- *uspořádání dat a sestavení tabulek četnosti,*
- *grafické znázornění naměřených dat,*
- *výpočet charakteristik polohy (měr ústřední tendence),*
- *výpočet charakteristik rozptýlení (měr variability)“ (CHRÁSKA, 2006 str. 42).*

Metodologie výzkumu

K získání informací byly využity výzkumné metody:

- pozorování
- dotazník
- obsahová analýza dokumentů

4.1.1 POZOROVÁNÍ

Jedná se o zcela přirozené pozorování jedince nebo skupiny, jejich jednání a chování v přirozeném prostředí (HENDL, 2005). Pozorování lze dělit podle daných kritérií:

- pozorování skryté – otevřené
- pozorování zúčastněné – nezúčastněné
- pozorování strukturované – nestrukturované
- pozorování v umělé – v přirozené situaci
- pozorování sebe samého – někoho jiného

K dosažení závěru bylo zvoleno otevřené, nezúčastněné a strukturované pozorování v přirozené situaci, jednalo se o pozorování činnosti žáků a učitele. Učitel byl o výzkumu předem informován a seznámen s oblastí pozorování.

Pozorování probíhalo na základní škole, kde se věnují počátečnímu čtení dvěma metodami. Po osobní schůzce s vedením školy a učiteli bylo vše domluveno předem a pozorování bylo uskutečněno ve dvou třídách.

4.1.2 DOTAZNÍK

Dotazník je způsob získávání písemných odpovědí pomocí otázek. Patří mezi nejčtenější metodu ke zjišťování údajů a hromadnému dosažení údajů. Můžeme s jeho pomocí získat velké množství informací za krátký čas. Skládá se ze tří částí:

- vstupní část – vysvětluje cíle dotazníku, pokyny k vyplnění dotazníku
- druhá část – obsahuje vlastní otázky
- třetí část – poděkování respondentovi za spolupráci.

Dotazník rozlišuje tři stupně otázek a to podle otevřenosti – uzavřené, polootevřené, otevřené otázky, nemusí být vždy sestaven jen s jedním typem otázek, střídá se i více typů (GAVORA, 2000).

4.1.3 OBSAHOVÁ ANALÝZA DOKUMENTŮ

Jedná se o metodu, která se zabývá analýzou a hodnocením obsahu písemných dokumentů. Obsahová analýza se dělí na nekvantitativní nebo kvantitativní. Nekvantitativní obsahová analýza – jedná se o rozbory obsahu textu až po interpretaci a vysvětlení. Kvantitativní obsahová analýza – prvky textu se kvantifikují a vyjadřuje se jejich pořadí, stupeň nebo frekvence (GAVORA, 2000).

Tuto metodu použiji k obsahové analýze učebnic – slabikářů daných nakladatelství SPN, ALTER a TAKTIK.

4.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Dotazník pro diplomovou práci obsahoval celkem třináct otázek, jednalo se o jednu otázku otevřenou a dvanáct otázek uzavřených. Respondenti měli možnost ze tří a více možností výběrů odpovědí. Dotazník byl anonymní, respondenti byli seznámeni s pokyny pro vyplnění dotazníku a s cílem dotazníkového šetření a závěrem. Byli osloveni učitelé z prvního stupně ZŠ z celkem 37 škol v devíti krajích naší republiky. Na jedné škole bylo provedeno pozorování ve dvou 1. třídách základní školy ve vyučovacích hodinách českého jazyka – čtení. Jednalo se o třídu, kde se učí podle metody analyticko-syntetické a používají učebnice – slabikáře z nakladatelství ALTER a třídu, kde probíhá výuka čtení podle metody genetické s pomocí učebnic z nakladatelství SPN.

4.3 SESTAVENÍ DOTAZNÍKU

Dotazník: „*Učebnice-slabikáře k výuce čtení v 1. třídě*“.

Otázky určené učitelům:

1. Pohlaví respondentů.
2. Název kraje, kde se škola nachází.
3. Délka Vaší pedagogické práce.
4. Učíte v 1. třídě nebo jste učil (a).

5. Kolik let jste již učil (a) v 1. třídě.
6. Jakou metodu čtení používáte ve výuce čtení v 1. třídě.
7. Ohodnotili byste metodu analyticko-syntetickou jako metodu velmi dobrou.
8. Máte možnost výběru metody čtení ve Vaší škole.
9. Je ve Vaší kompetenci si sami zvolit k výuce čtení učebnice-slabikáře.
10. Od kterého nakladatelství používáte učebnice-slabikáře k výuce čtení v 1. třídě.
11. Co je pro Vás ve výběru učebnice-slabikáře důležité.
12. Máte možnost posoudit výuky s jiným kolegou.
13. Máte možnost se zúčastnit odborných seminářů na téma Metody čtení a rozvoj čtenářství.

Ve výzkumu jsem zpracovala 53 dotazníků. K vyhodnocení nashromážděných dat dotazníku jsem použila grafy. Celkem se jedná o třináct grafů a každý graf procentuelně ukazuje výsledek na danou otázku.

Velmi si vážím ochoty pedagogických pracovníků, kteří mi pomohli s vyplněním dotazníku. Jsem si vědoma i toho, že i přesto, že toto povolání je velmi náročné, psychicky vyčerpávající. Pro vyplnění dotazníku si vymezili dostatek času a více než polovina dotazníků se mi vrátila zpět.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

5.1 POZOROVÁNÍ

Výuka čtení v 1. třídě podle metody analyticko-syntetické. K výuce byla použita učebnice – slabikáře nakladatelství Alter.

Výuka čtení v 1. třídě podle metody genetické. K výuce byla použita učebnice nakladatelství SPN.

U obou vzorků pozorování se jednalo se o vyučovací hodinu českého jazyka – čtení.

Příprava na hodinu - vyvození písmene I i metodou analyticko-syntetickou (Příloha A, obr. č. 5, 6, 7, 8).

Příprava na hodinu - vyvození písmene I Y metodou genetickou (Příloha B, obr. č. 9, 10, 11, 12, 13).

Obě hodiny musím ohodnotit jako velmi přínosné. Měla jsem možnost se seznámit s měsíčním tematickým plánem učiva 1. třídy – předmět český jazyk. Vzhledem k tomu, že učitelé nevedou první třídu poprvé a mají již zkušenosti s metodou, kterou používají při čtení, je pro ně velkým přínosem, že vědí jak sestavit měsíční plán tak, aby byly splněny očekávané výstupy. Vždy je ale důležité, aby učitel bral zřetel na individuální potřeby žáka. Během hodiny učitel kombinoval metodické postupy, měl promyšlené didaktické pomůcky, kterými žáky motivoval a v hodinách učitel respektoval zásadu přiměřenosti a posloupnosti, kdy výuka probíhala od jednoduššího ke složitějšímu. Během hodiny nejen, že učitel dokázal udržet pozornost žáků, ale motivoval žáky k dovednosti čtení – docházelo k průběžným motivacím během vyučování. Hodina čtení byla nejen pro žáky, ale i pro mě velmi zábavná. Zároveň jsem měla možnost zjistit úroveň dosažených čtenářských kompetencí za první čtvrtletí školní docházky, které bylo cílem pozorování. Ve třídě, kde čtou žáci metodou analyticko-syntetickou, umí přečíst a vyvodit všechny čtyři podoby, dlouhé a krátké samohlásky A a, E e, O o, U u, I i. Umí vyznačit počet slabik ve slovech, rozdělit slovo na slabiky a rozlišit hlásku na začátku slova, uprostřed a na konci. Písmeno dokážou přiřadit k danému obrázku. Zatím nedokážou číst podle písmen, ale dokážou „číst“ vyprávět podle obrázkové předlohy. Ve druhé třídě, kde se žáci učí číst podle metody genetické, dokázali někteří žáci již přečíst slova a zároveň si slova zapisovali

do zvláštního sešitu, k tomu určenému. Protože jsem nikdy neměla možnost náslechu v hodině, kdy se učí číst metodou genetickou, byla jsem velmi překvapena, kolik žáků to dokázalo. Líbilo se mi, že to, co žáci slyší, se učí zároveň i napsat. Během hodiny se pracovalo pouze s velkými tiskacími písmeny a slova se hláskovala. Ani v jedné hodině nechybělo hodnocení jak učitele, tak žáků.

Během hodin jsem si zaznamenávala postřehy. Jako písemný materiál mi byly poskytnuty, přípravy na hodinu, které jsem potom zkompletovala s poznámkami, které jsem si dělala.

5.2 DOTAZNÍK

Otázka č. 1: Pohlaví respondenta.

Možnosti odpovědí:

a) žena

b) muž

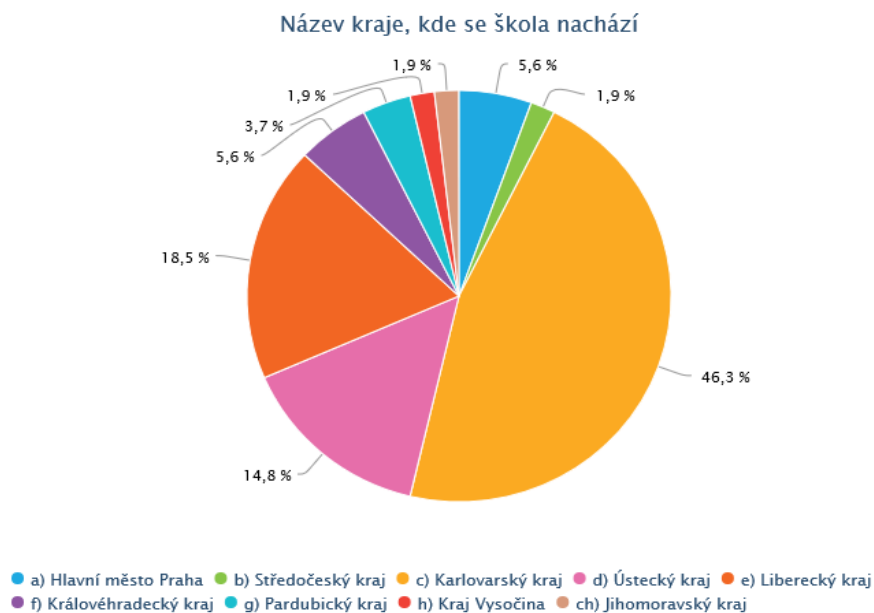
Graf č. 1: Pohlaví respondentů

První otázka v dotazníku se týkala pohlaví respondentů. Z 54 oslovených respondentů byli převážně ženy 92,6 % a 7,4 % muži.

Otázka č. 2: Název kraje, kde se škola nachází.

Možnost odpovědí:

- a) Hlavní město Praha
- b) Středočeský kraj
- c) Karlovarský kraj
- d) Ústecký kraj
- e) Liberecký kraj
- f) Královéhradecký kraj
- g) Pardubický kraj
- h) Kraj Vysočina
- ch) Jihomoravský kraj

Graf č. 2: Název kraje, kde se škola nachází

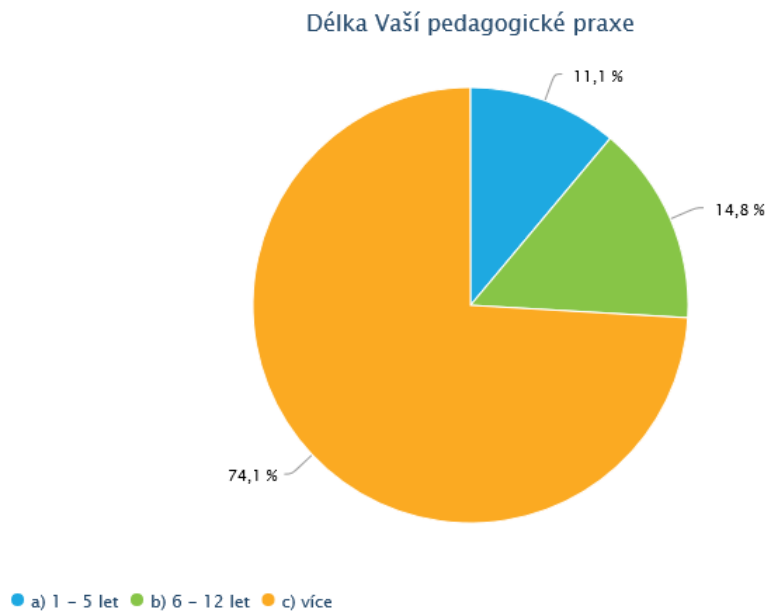
Celkem jsem požádala o vyplnění dotazníku 36 škol v 9 krajích. Na dotazník odpovědělo 54 respondentů. Nejvíce oslovených pochází z Karlovarského kraje 46,3 %, na druhém místě se umístil Ústecký kraj z 14,8 %, dále následoval Liberecký kraj z 18,5%, Královéhradecký kraj a Hlavní město Praha 5,6 %, 3,7 % respondentů pochází z Pardubického kraje. Z Kraje Vysočina, Jihomoravského kraje a Středočeského kraje odpověděl z celkového počtu 54 oslovených 1 respondent, což je - 1,9 %.

Otázka č. 3: Délka Vaší pedagogické praxe.

Možnost odpovědí:

- a) 1 – 5 let
- b) 6 – 12 let
- c) více

Graf č. 3: Délka Vaší pedagogické praxe

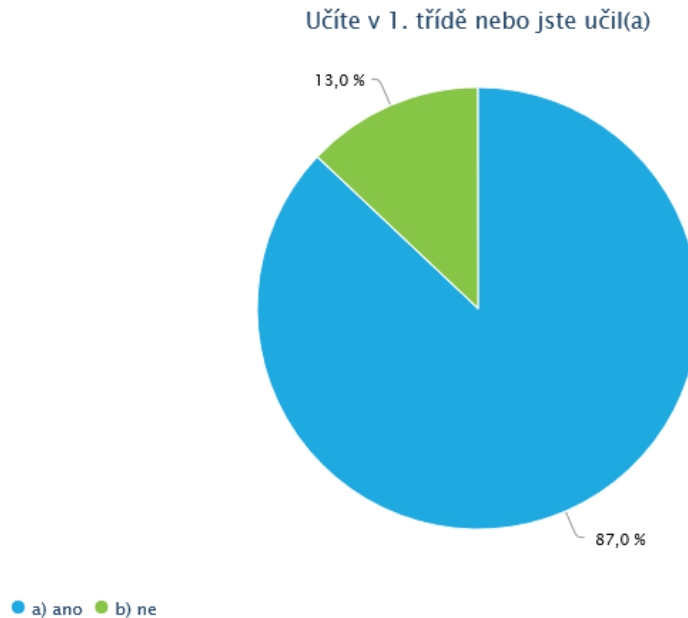
Zajímala mě délka pedagogické praxe oslovených respondentů. Celkem 74,1 % učitelů učí více než 12 let, jedná se o 40 učitelů z celkového počtu 54. Tato skupina respondentů je zastoupena ve školách nejvíce a lze předpokládat, že mají spoustu zkušeností. Problém ale nastane při osvojování nových forem výuky, metod, kdy většina z nich se již nechce novým trendům podřídit nebo přizpůsobit. Dále z oslovených respondentů má délku své pedagogické praxe v rozmezí 6 – 12 let 14,8 %. Jsou to učitelé, kteří mají zkušenosti, jsou schopni vyhledávat nové metody ve výuce a nebojí se experimentovat. Své zkušenosti a výsledky předávají svým kolegům. A nejmenší počet dotázaných učí 1 – 5 let 11,1%, tito učitelé tvoří skupinu učitelů, kteří jsou začínající učitelé po škole, nemají tolik praxe, ale dokážou přijít do výuky s novými trendy.

Otázka č. 4: Učíte v 1. třídě nebo jste učil (a).

Možnost odpovědí:

a) ano

b) ne

Graf č. 4: Učíte v první třídě nebo jste učil (a)

Nadpoloviční většina respondentů odpovědělo, že učí nebo učila v 1. třídě. Jednalo se o 87,0%. V první třídě neučí a ani neučilo 13,0% respondentů. Nelze určit, zda tato skupina učitelů učí jen vyšší třídy nebo zda si výuku v první třídě neměla možnost vyzkoušet z nějakých důvodů daných vedením školy (pracovní úvazek – učitel učí na prvním i druhém stupni, škola umožní jen jednomu učiteli opakovaně učit v první třídě).

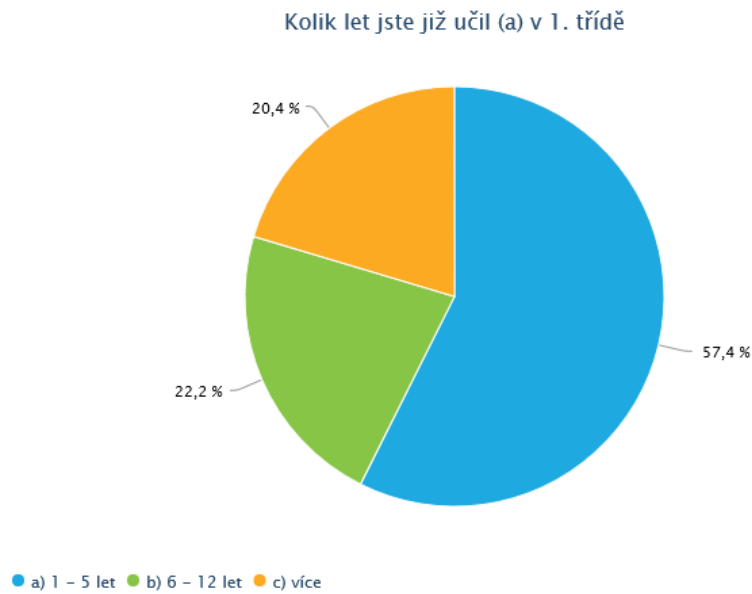
Otázka č. 5: Kolik let jste již učil (a) v 1. třídě.

Možnost odpovědí:

a) 1 – 5 let

b) 6 – 12 let

c) více

Graf č. 5: Kolik let jste učil (a) v 1. třídě

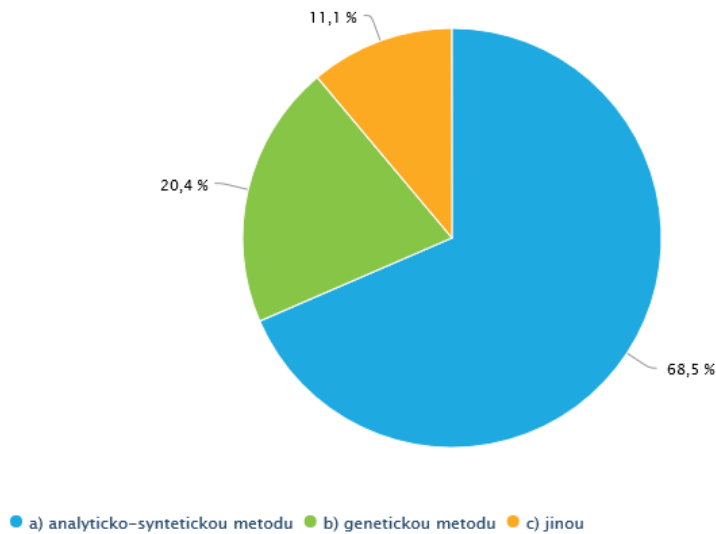
Po dobu 1 - 5 let učilo v 1 třídě 31 dotázaných 57,4% dotázaných. Z celkového počtu 54 dotázaných učilo 6 – 12 let 22, 2%. Dlouholetou praxi v 1. třídách má 20,4% učitelů.

Otázka č. 6: Jakou metodu čtení používáte ve výuce čtení v 1. třídě.

Možnost odpovědí:

- a) analyticko-syntetickou metodou
- b) genetickou metodou
- c) jinou

Jakou metodu čtení používáte ve výuce čtení v 1. třídě

Graf č. 6: Jakou metodu čtení používáte ve výuce čtení v 1. třídě

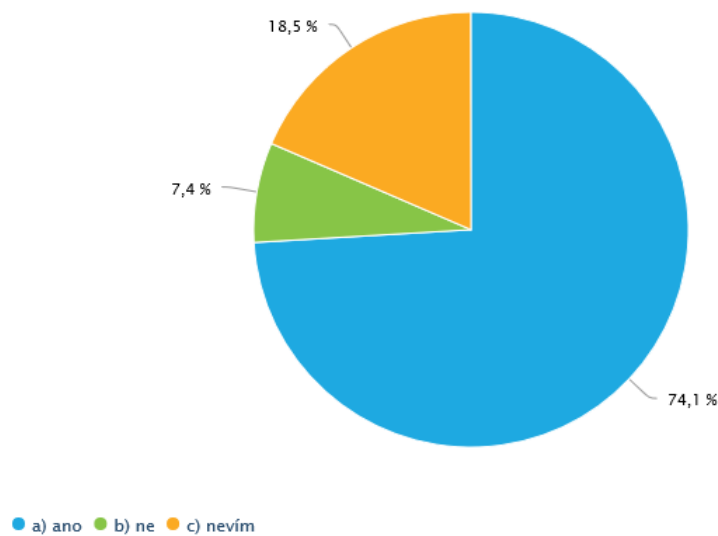
Dotazováním bylo zjištěno, že 68,5% učitelů vyučuje podle analyticko-syntetické metody. Z 100% dotázaných učitelů odpovědělo 20,4% učitelů, že k výuce čtení používají metodu genetickou. 11,1% učitelů odpovědělo, že vyučují podle jiných metod. Z celkového hodnocení vyplývá, že metoda analyticko-syntetická je stále ve školách nejvíce preferovaná a pro žáky přirozená.

Otázka č. 7: Ohodnotili byste metodu analyticko-syntetickou, jako metodu velmi dobrou.

Možnost odpovědí:

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Ohodnotili byste metodu analyticko–syntetickou, jako metodu velmi dobrou

Graf č. 7: Ohodnotila byste metodu analyticko-syntetickou, jako metodu velmi dobrou

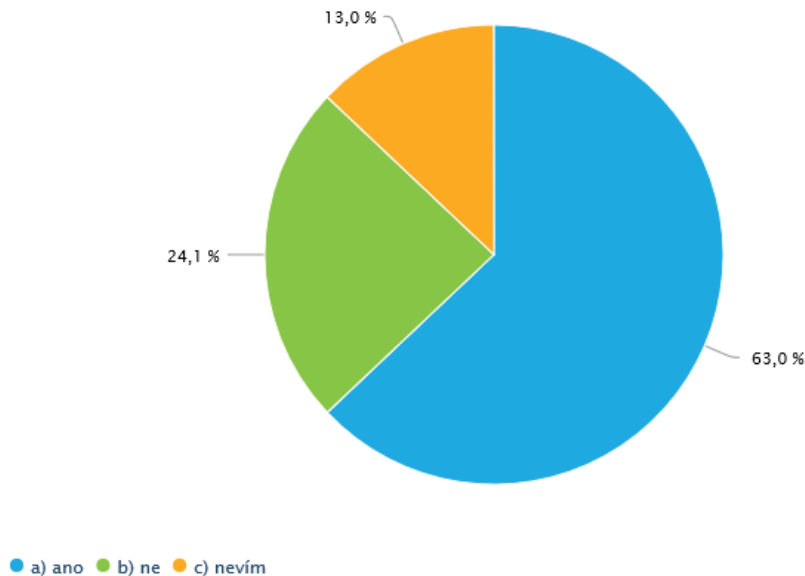
Podle informací z dotazníkového šetření, mi učitelé na otázku zda hodnotí metodu analyticko-syntetickou jako metodu velmi dobrou, odpovědělo 74,1 % učitelů. Naopak 7,4% odpovědělo, že metodu analyticko-syntetickou nehodnotí jako velmi dobrou. Odpověď nevím, zda tato metoda je velmi dobrá využilo 18,5 % učitelů. Podle výsledků dotazníkového šetření stále učitelům vyhovuje metoda analyticko-syntetická a to asi vzhledem k její technice, kdy již od útlého věku děti slabikují a později se učí používat slova. Ale ne všichni učitelé používají k prvopočátečnímu čtení metodu analyticko-syntetickou, ale naopak upřednostňují metodu genetickou, kdy je pro děti přirozené hláskování a četba celého slova.

Otázka č. 8: Máte možnost výběru metody čtení ve Vaší škole.

Možnost odpovědí:

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Máte možnost výběru metody čtení ve Vaší škole

Graf č. 8: Máte možnost výběru metody čtení ve Vaší škole

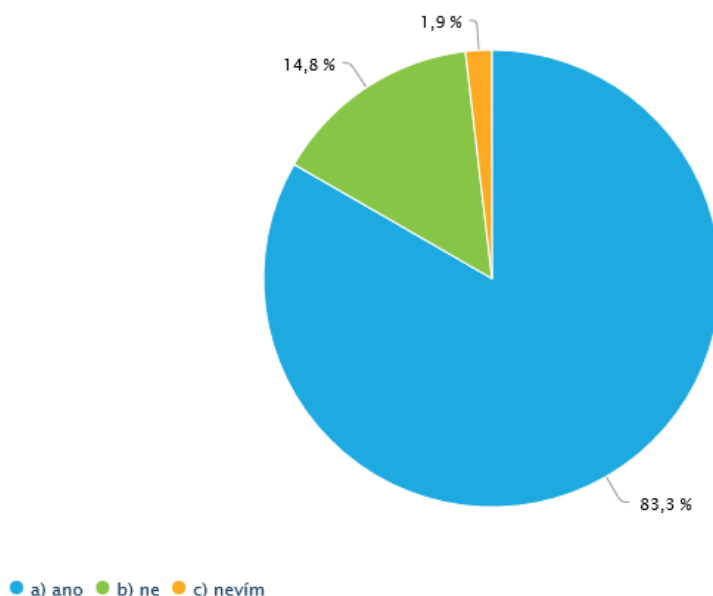
Podle názoru všech dotázaných respondentů odpovědělo na otázku, zda mají učitelé možnost výběru metody čtení na jejich školách, 63,0 % učitelů ano. Naopak 24,1 % se vyjádřilo pomocí dotazníku, že tuto možnost nemají. Ze všech dotázaných jen 13 % odpovědělo, že neví. Lze se domnívat, že je jen na učiteli pro jakou metodu se rozhodne vyučovat čtení v 1. třídě. Pokud učitelé vyhovuje jeden rok metoda analyticko-syntetická, již za rok podle výsledků hodnocení žáků a zpětné vazby se rozhodne, zda v metodě bude pokračovat nebo zda výuku čtení povede metodou genetickou nebo jinou metodou. Možnost volby ve většině případů učitel má, jak vyplývá z hodnocení dotazníku, záleží jen na učiteli, pro jakou metodu se rozhodne a která metoda je pro danou skupinu žáků vhodná. Ne vždy a všem žákům, ale metody vyhovují.

Otázka č. 9 Je ve Vaší kompetenci zvolit k výuce čtení v 1. třídě učebnici – slabikáře.

Možnost odpovědí:

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Je ve Vaší kompetenci si sami zvolit k výuce čtení v 1. třídě učebnice – slabikáře

Graf č. 9: Je ve Vaší kompetenci si sami zvolit k výuce čtení v 1. třídě učebnice – slabikáře

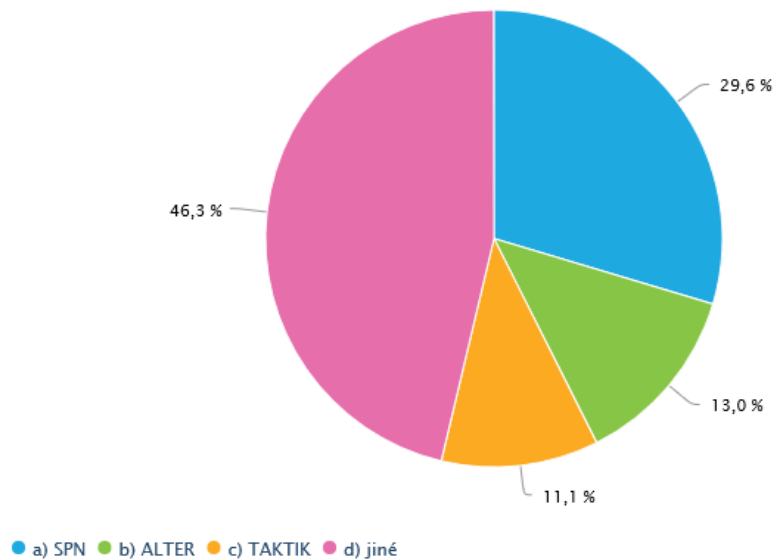
Většina respondentů, 83,3 %, odpověděla, že mají možnost výběru učebnic – slabikářů. Menší skupina respondentů, kterou tvoří 14,8 %, nemá tuto možnost. Při možnosti výběru učebnic nerozhoduje jen učitel, ale také finanční prostředky pro nákup těchto učebnic. Pokud škola nemá možnost nabídnout učitelům výběr z nabídky učebnic z našich nakladatelství z důvodu nedostatku finančních prostředků, jen těžko učitel využije nabídky, aby použil k výuce jiné učebnice. Jen 1,8 % odpovědělo, že neví. Lze se domnívat, že menší procento učitelů učí v 1. třídě čtení podle dané metody, kdy podle kritérií učebnice vyhovuje a tuto možnost nevyužije z důvodu metody, kterou učitel již zná. Nerad opouští nejen metodu, ale i formy práce.

Otázka č. 10: Od kterého nakladatelství používáte učebnice – slabikáře k výuce čtení v 1. třídě.

Možnost odpovědí:

- a) SPN
- b) ALTER
- c) TAKTIK
- d) jiné

Od kterého nakladatelství používáte učebnice – slabikáře k výuce čtení v 1. třídě

Graf č. 10: Od kterého nakladatelství používáte učebnice – slabikáře k výuce čtení 1. třídě

Učebnice z nakladatelství SPN používá 29,6 % učitelů. Učebnice z nakladatelství ALTER ve výuce čtení využívá 13,0 % učitelů. Menší počet, 11,1 %, učitelů využívá učebnice TAKTIK. Největší zastoupení respondentů, 46,3 %, odpovědělo, že preferují učebnice z jiných nakladatelství. Učitelé využívají možnost nabídek učebnic z jiných nakladatelství, možnost výběru je velká. Nakladatelství nejen svými produkty se snaží oslovit učitele, ale podmínkou je, aby učebnice vyhovovala i vzdělávacímu procesu. Na základě odpovědi, využívají učitelé učebnice z nakladatelství SPN, které má učebnice k výuce čtení a psaní podle metody genetické. Osvědčená nakladatelství, která mají učebnice pro výuku čtení metodou analyticko-syntetickou ALTER a TAKTIK se umístila až po nakladatelství SPN.

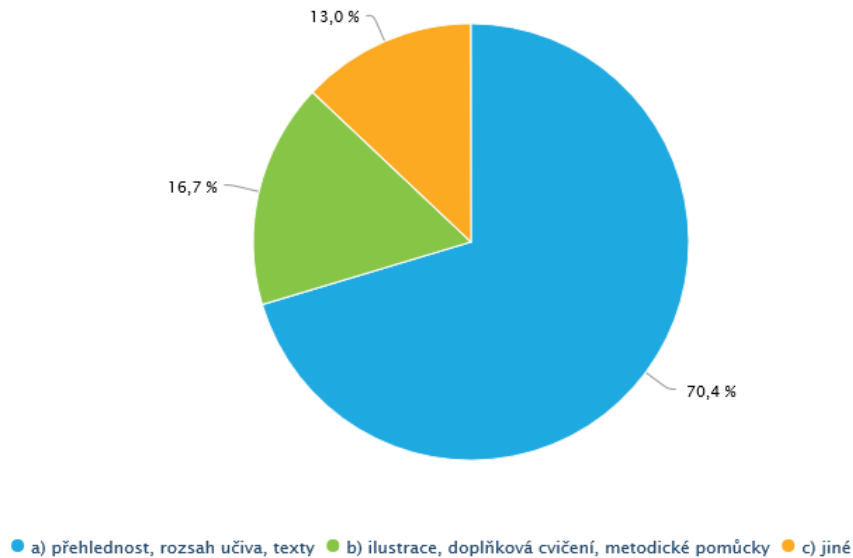
Otázka č. 11: Co je pro Vás ve výběru učebnice – slabikáře důležité.

Možnost odpovědí:

- a) přehlednost, rozsah učiva, texty
- b) ilustrace, doplňková cvičení, metodické pomůcky
- c) jiné

Co je pro Vás ve výběru učebnice – slabikáře důležité

Graf č. 11: Co je pro Vás ve výběru učebnice – slabikáře důležité

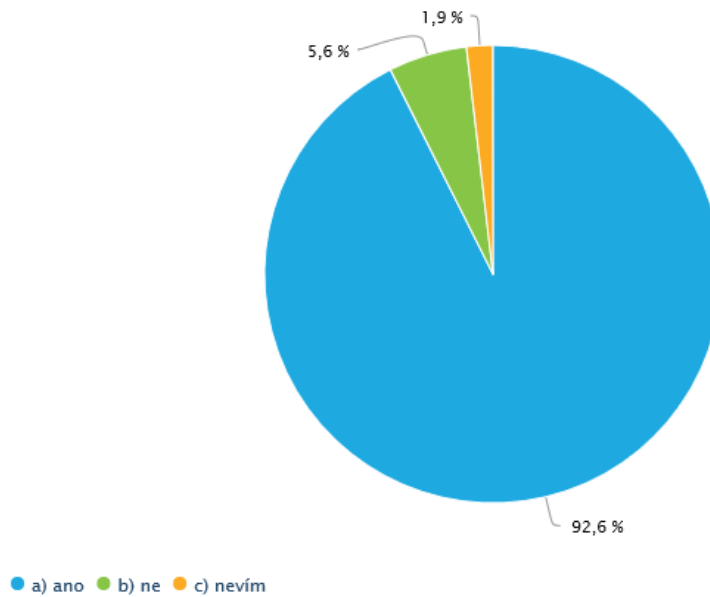
Ve valné většině dotázaných 70,4 % učitelů odpovědělo, že při výběru učebnic – slabikářů k výuce čtení je z daných kritérií při výběru učebnic přehlednost, rozsah učiva a texty. Naopak pro 16,7 % učitelů je výběru slabikářů důležité ilustrace, doplňková cvičení a metodické pomůcky. Zbytek 13 % ze 100 % učitelů upřednostňuje jiná kritéria pro výběr učebnic.

Otázka č. 12: Máte možnost posoudit metody výuky s jiným kolegou

Možnost odpovědí:

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Máte možnost posoudit metody výuky s jiným kolegou

Graf č. 12: Máte možnost posoudit metody výuky s jiným kolegou

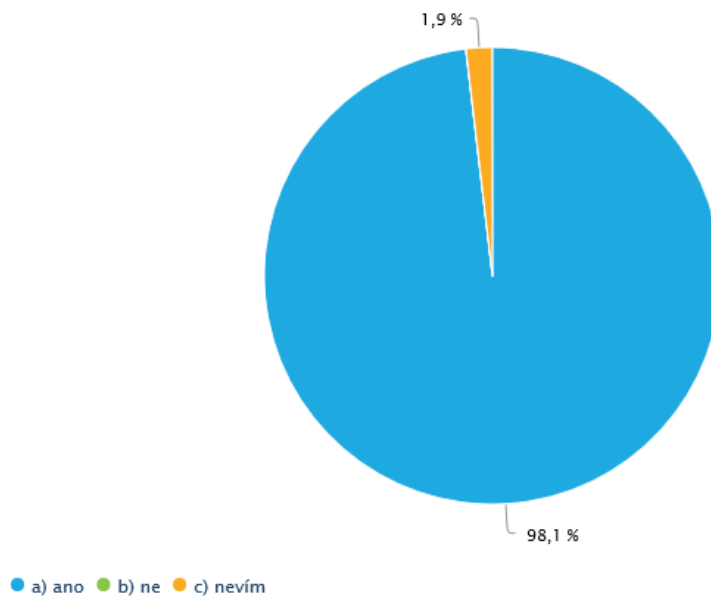
Z 54 oslovených učitelů odpovědělo 50 učitelů, tedy 92,6 %, na danou otázku ano, mají možnost posoudit metody s jiným kolegou. Pouze 3 učitelé, tj. 5,6 %, odpověděli, že tuto možnost nemají. A celkového počtu pouze 1 učitel, tedy 1,9 %, odpověděl, že neví, zda má možnost posoudit metodu vyučování s jiným kolegou. Z informací z dotazníkového šetření jsem došla k výsledkům, že ve většině případů mají možnosti učitelé konzultovat dané metody. Pro učitele je velmi důležité, aby si mohli vyměňovat poznatky a zkušenosti z daných vyučovacích metod. Informace a výsledky posuzování lze předávat i začínajícím učitelům.

Otázka č. 13: Máte možnost se zúčastnit odborných seminářů na téma Metody čtení a rozvoj čtenářství.

Možnost odpovědí:

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Máte možnost se zúčastnit odborných seminářů na téma Metody čtení a rozvoj čtenářství

Graf č. 13: Máte možnost se zúčastnit odborných seminářů na téma Metody čtení a rozvoj čtenářství
 Pouze 1,9 % učitelů odpovědělo na otázku, nevím. Ze 100 % odpovědělo 98,1 % učitelů ano, je jim umožněno se zúčastňovat seminářů na dané téma. Jen pozitivně lze posoudit snahu ředitelů škol o možnost se aktivně zúčastňovat školení, která vedou zkušení specialisté, lektori nebo samotní pedagogové s dlouholetými zkušenostmi. Tyto semináře vedou ke zdokonalování daných technik, didaktických postupů při výuce čtení. Získané informace ze seminářů, mohou učitelé využít při hodinách čtení.

5.2.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

Nebylo pro mne překvapení, že je ve škole stále velké zastoupení žen. Z celkového hodnocení jsem zjistila, že ve většině škol se prvopočáteční čtení vyučuje metodou analytiko-syntetickou. Velmi mě potěšilo zjištění, že se u nás začalo vyučovat i čtení metodou genetickou, hlavní smysl této metody je rychlejší nástup ve čtení s porozuměním. Hlavní princip této metody je v přirozenosti. Vyučující mají možnost si k výuce čtení vybrat učebnice – slabikáře, ve většině případů si ale učitelé vybírají učebnice z jiných nakladatelství. Je překvapivé, že i přesto, že učitelé převážně vyučují podle metody analyticko-syntetické, umístilo se na druhém místě nakladatelství SPN, která má učebnice určené pro výuku metodou genetickou. Při výběru učebnic podle kritérií jsou až na druhém v pořadí ilustrace, doplňková cvičení a metodické pomůcky.

Učitelé upřednostňují při možnosti výběru, aby svým obsahem byla učebnice přehledná, měla dostatečný rozsah učiva a texty. Většina učitelů má v dnešní době možnost si sama rozhodnout jakou vyučovací metodou budou učit. Lze předpokládat, že podle věkového rozložení budou učitelé s delší praxí upřednostňovat metodu, kterou mají již osvědčenou. Velmi oceňuji i to, že mají učitelé možnost posoudit se svými kolegy metody výuky. Víím, že při tomto velmi psychicky náročném povolání je velmi těžké a o to vzácnější najít čas k výměně názorů, nápadů a postřehů. Je velmi důležité, že se mohou učitelé zúčastňovat seminářů, které se týkají metod čtení. Tyto semináře učitelé ve většině případů využívají.

5.3 OBSAHOVÁ ANALÝZA DOKUMENTŮ

Analýza učebnic k výuce počátečního čtení z nakladatelství SPN

- Učíme se číst – učebnice čtení pro základní školy – učebnice má plnit úlohu dvou učebnic a to slabikáře a čítanky pro 1. třídu. Učí metodou genetickou. Tato metoda je alternativou analyticko-syntetických slabikářů. Učebnice je psána velkými tiskacími písmeny, hned na začátku se žáci seznámí s abecedou, dále poznávají dlouhé a krátké samohlásky, souhlásky. Cvičení jsou zaměřená na hláskovou a písmenkovou syntézu, analýzu. Ke čtení jsou určeny krátké pohádky, které žáci znají. Od poloviny učebnice přechází se k čtení malých tiskacích písmen. V závěru učebnice jsou texty psané psacím písmem abecedy.

Učebnice je rozdělena na dvě části. V úvodu učebnice na straně 5 jsou velkým tiskacím písmem napsaná jména dětí, z každého jména je tučně zvýrazněno písmeno podle abecedy. Další strany jsou zaměřená na zrakovou a sluchovou analýzu, sklad a rozklad slov, pravolevou orientaci, rozvoj slovní zásoby, rozvoj jemné motoriky, spojování slov se stejnou skupinou písmen, práce podle zadání učitele – kroužkování samohlásek, strana 6 – 10. Strana 11 je zaměřena na dlouhé a krátké samohlásky. Od strany 12 si děti vybírají daná písmena J, P a T a připravují se ke čtení krátkých známých pohádek, které jsou provázeny krátkými úkoly a kresebnými cviky. Zároveň provádějí zápis. Na straně 13 poznávají nová písmena B, K – BOB A BOBEK. Strana 14 se věnuje písmenům Č, R – ČERT A KÁČA, na straně 15 začíná příběh o králi a seznámení s novými písmeny C, Z – PRINCEZNA, na straně 17 je pro děti připravené cvičení, které rozvíjí grafomotoriku a pravolevou

orientaci a zrakové vnímání. Na straně 18 – 19, se naučí písmeno M, D. Děti opakují slova, která již znají, a poznávají další písmena K, H, S, CH, Š, Ř, Ž. Cvičení jsou zaměřena na zrakové vnímání a nacvičují slova, která znají. Děti procvičují čtení dlouhých slov na straně 31 a pohádky, dále poznávají slova s DI, TI, NI, CH, DĚ, TĚ, NĚ. K fixaci písmen jim pomáhají známé pohádky, které děti čtou. Písmenu G je určena strana 41 se známou postavou z pohádky BABA JAGA. Na dalších stranách 43 – 48 se děti seznámí písmeny F, Ň, Ť, Ď. Další část učebnice s názvem Už umíme číst, je zaměřena ke čtení malých tiskacích písmen. Učebnice obsahuje nejen básně, hádanky, ale i krátké výstižné texty. Každá strana obsahuje ilustraci, která se týká daného textu. K četbě psacího písma je určena strana 112 – 117, závěr učebnice mohou učitelé využít k diagnostickým prověrkám a k opakování abecedy, která obsahuje všechny čtyři varianty písmen (WAGNEROVÁ, 2007).

- Učíme se číst – pracovní sešit k 1. dílu učebnice – tato učebnice slouží k procvičení písmenek, která žáci již znají. V úvodu učebnice žáci vyvozují hlásky, k tomu mají jako pomocný materiál obrázky, dále opakují samohlásky, slova a krátké věty, které jsou doprovázeny ilustracemi, které rozvíjí zrakové vnímání. Ve cvičeních mají žáci za úkol vyhledat a doplnit chybějící písmenko, na stránce je vždy písmenko, které se procvičuje, tučně napsané. Dále žáci pracují s texty, kdy vyhledávají slova, která do dané skupiny slov nepatří, spojují dvojice, které patří k sobě, čtou slova po sloupcích a po řádcích, doplňují chybějící písmena, která pro fixaci jejich tvaru obtahují, zvýrazňují, spojují obrázky s písmeny. Ilustrace jsou v této učebnici černobílé, vzhledem k tomu, že se jedná o pracovní učebnici, mají žáci možnost si podle své fantazie libovolně vybarvit, vykreslit. Učebnice má dostatek úkolů pro rozvoj zrakové percepce. Při práci s úkoly lze rozvíjet i sluchovou percepci – hlasový sluchový sklad a rozklad slov. Úkoly jsou propojeny s učebnicí, Učíme se číst a vždy je v dolní části napsaná příslušná strana. Písmo v zadání úkolů je menší, ostatní velikost písma v učebnici je velká. Učebnice je psaná velkými tiskacími písmeny abecedy a texty jsou zde náročnější (WAGNEROVÁ, a další, 2009).

Obrázek č. 1: Učebnice z nakladatelství SPN (foto vlastní)

- Čítanka pro prvňáčky – v čítance jsou články, které jsou zakončeny otázkami. Jsou to články, které žáci znají a to především z prvouky. Tato čítanka má potřeby posilovat sluchovou a zrakovou analýzu a syntézu (19).
- Budu dobře číst – pracovní učebnice čtení a psaní pro 1. ročník základních škol – tato učebnice slouží jako pracovní učebnice čtení a psaní, žáky provází touto učebnicí Marťánek, který motivuje žáky zajímavými ilustracemi a texty. Žáci začínají s fixováním dlouhých a krátkých samohlásek, souhlásek a čtení slabik – DY – TY – NY, DI – TI – NI, čtení krátkých slov a vět, v závěru jsou pohádky k vyvození písmen. K osvojení a vyvození písmene jsou v této učebnici vymezeny jedna až dvě strany. Na úvod se seznamují s tvarem písmena, písmeno obtahují a kreslí a píší. Dále rozkládají slovo na hlásky a píší písmena do mřížek. Vyhledávají správný tvar písmen. Píší slova a krátké věty. K opakování daných písmen je v učebnici určena jedna strana, kde si žáci upevňují tvar, pracují s danou hláskou a písmenem. Slova k zopakování podle obrázku a zároveň napsání jsou na straně 45, v dolní části strany je nápověda, pokud žák neví – je to spíše pro potřeby učitele. Na straně 73 jsou kreslené odměny - „marťánské odznaky“, které mohou sloužit k motivaci čtení a psaní, žáci mají možnost tyto obrázky vykreslovat, navlékat nebo po splnění úkolů vystříhnout a nalepit na daný arch papíru. Strana 75 – 79 obsahuje Pohádky k vyvození jednotlivých písmene A, U, Ú, M, E, É, L, O, Ó, S, Š, I, Y, P, T, Ť, K, J, D, Ď, N, Ň, Z, Ž. Celá učebnice je psána velkými tiskacími písmeny, písmo v učebnici má dvě velikosti, ilustrace jsou barevné a obrázky jsou nápadité a humorně pojaté. (20).

- Umím dobře číst – pracovní učebnice pro čtení a psaní pro 1. ročník základních škol – navazuje na učebnici Budu dobře číst, kde se upevňuje čtení a psaní souhlásek velké tiskací abecedy – B, H, C, Č, R, Ř, C, H, F, G, malé tiskací abecedy – a, e, b, d, n, m, h, ch, r, ř, t, t, f, g a písmena s tečkou – i, j, dále čtení skupiny BĚ- PĚ – VĚ – MĚ. Písmo v učebnici je ve třech velikostech a již od strany 52 jsou slova psaná malým a velkým tiskacím písmem. Učebnicí provází Martánek, který žákům zadává úkoly a prožívá s nimi stejné příběhy, má i stejné nápady a myšlenky jako žáci. Na závěr učebnice v oddíle nazvaný Pohádkový svět jsou pro žáky připravené známé pohádky s barevnými ilustracemi. Po přečtení pohádky jsou na konci krátká cvičení s úkoly pro žáky, která jsou zpětnou vazbou na to, jak žáci pochopili daný text a zda umí odpovědět na otázky a doplnit krátká cvičení, jedná se o čtení s porozuměním. Na závěr učebnice od strany 75 – 77 jsou pohádky k vyvození jednotlivých písmen – B, V, H, C, Č, R, Ř, C, H, F, G. Formálně, výběrem obrázků a ilustracemi, tato učebnice navazuje na učebnici: Umím dobře číst. (BORECKÁ, 2013).

Obrázek č. 2: Učebnice z nakladatelství SPN (foto vlastní)

Analýza učebnice k výuce počátečního čtení z nakladatelství TAKTIK

- Hravá abeceda – pracovní sešit určený pro prvňáčky, ti mají možnost se seznámit s prostředím vodnické třídy a spolu s Ploutvičkou mají možnost si hravou formou osvojit první písmena abecedy, důležitá pro četbu metodou analyticko-syntetickou. V sešitě je spousta říkanek, které jsou vždy zaměřeny na vyvození daného písmena a nebo slabiku. Pracovním sešit je zaměřen na vyvození hlásek a písmen, vyvození a čtení slabik, dlouhé a krátké samohlásky, slabikování,

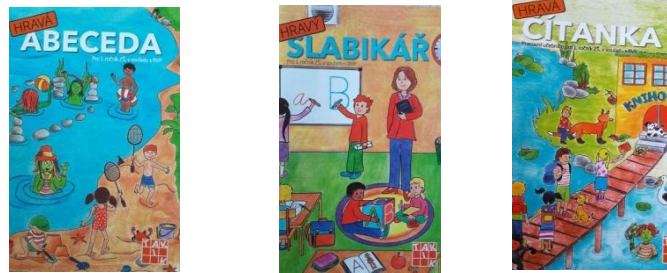
procvičování čtení slabik, spojení slabiky s obrázkem, nácvik čtení jednoduchých slov, vytváření vět s obrázky, čtení slov s předložkou, spojování slov spojkami, analýzu a syntézu slov, průpravu psaní, grafomotoriku, fixování daného písmena. Pracovní sešit je ilustrován krásnými obrázky, každá stránka je obsahově zajímavá. V úvodu učebnice jsou úkoly k rozvíjení zrakového vnímání a rozvíjení pravolevé prostorové orientace. Od strany 10 žáci pojmenovávají předměty, určují, na kterou hlásku začínají daná slova, a určují počet slabik. Pojmoují obrázky a vyvozují dlouhé a krátké slabiky ve slovech. Vyvozování písmen je vždy spojeno s nácvikem a fixací všech čtyř tvarů. Od strany 12 začíná vyvozování písmen, každé písmeno má v úvodu krátkou básničku k vyvozování. Žáci začínají s vyvozením souhlásky M a úkoly s tím spojenými. Na straně 15 vyvozují žáci všechny podoby samohlásky A, žáci pokračují k nácviku slabik ma, MA, čtou slova a rozvíjí jemnou motoriku pomocí zadaných kresebných cviků. K čtení slabik La, Lá, la, lá, Ma, Má, ma, má a cvičení se slabikami a přípravy ke psaní je v učebnici na straně 20. Postupně se žáci seznamují s dalšími samohláskami, souhláskami E e, A a, a se slabikami Me, Le, Sa, Se. Od strany 30 žáci pracují se samohláskami. Začínají s přípravou vázaného slabikování – Mo, Lo, So, Pa, Pá, Pe, Pé, Po, Pó. Dále žáci pokračují s vyvozením písmena U a všech čtyř podob, následují slabiky Mu, Lu, Su, Pu, samohláska I, slabiky Mi, Li, Si, Pi. Strana 41 - 42 je určena pro fixaci čtení i psaní číslic od 1 - 10. Poslední stránky učebnice jsou stránky opakovací a procvičovací - opakování slabik, spojení slabik do slov a kreslení tvarů, kresebné prvky a grafomotorické cviky. Písmo má dvě velikosti, ilustrace jsou barevné a obrázky neruší texty (OLŽBUTOVÁ, a další, 2016).

- Hravý slabikář – na úvodní straně slabikáře nás autor seznamuje s Alenkou a její rodinou. Alenka chodí do školy a prožívá se svými spolužáky spoustu dobrodružství. Ve slabikáři jsou úkoly zaměřené na vyvození písmen ze slov, upevnění samohlásek, souhlásek, dvojhásek au, ou, hlásky ď, ť, ň, čtení slabik dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě. Vše je zpracované hravou a zábavnou formou s množstvím úkolů, které jsou zaměřené na rozvoj grafomotoriky a logického myšlení žáků – hádanky, křížovky. Žáci si fixují čtení psaného písma. Pohádky ve Slabikáři jsou dětem známé. Pro rozvíjení představivosti žáků je zde spousta výukových

programů doprovázená barevnými ilustracemi s množstvím detailů (LINHARTOVÁ, 2016).

- Hravá čítanka – čítanka obsahuje výukové programy, které jsou doprovázeny barevnými ilustracemi se spoustou detailů, které u žáků rozvíjí představivost. Čítanka obsahuje příběhy se známými postavami, které žáci znají. Je zde mnoho hravých a kreativních her, které musí žáci vyřešit. Čítanka slouží jako pracovní učebnice. Obsahuje články a úkoly, které souvisí s obsahem, přepisy, opisy. Čítanka zkvalitňuje čtení a práce s textem. Rozvíjí čtení s porozuměním a upevňuje zrakové vnímání. Prolínají se zde mezipředmětové vztahy. Učebnice obsahuje tři velikosti písma. Texty jsou psané tiskacím i psacím písmem. Obrázky jsou barevně nevýrazné (24).

Obrázek č. 3: Učebnice z nakladatelství TAKTIK (foto vlastní)

Analýza učebnice k výuce počátečního psaní z nakladatelství ALTER

- Živá abeceda - učebnice je určena pro předslabikářové období. V úvodu učebnice na stránkách 3 – 8 se žáci seznamují se samohláskami a upevňují si jejich tvar, vyvozují písmeno ze slov. Určují, na jaké pozici je daná samohláska. Jsou zde samohlásky tiskací - velké, malé, dlouhé, krátké: A, Á, a, á, E, É, e, é, I, Í, i, í, O, Ó, o, ó, U, Ú, u, ú, ů. Od strany 10 začínají žáci pracovat se souhláskami M, L, S, P, T, J. Pro tyto souhlásky je vždy určena dvojstránka pro procvičení. Začínají číst slabiky, kdy jsou předloženy stále stejné souhlásky, které se spojují do slabik, ale vždy s jinou samohláskou. Postupně skládají slova s otevřenými slabikami. Ke každému písmenu je krátká básnička, říkanka, která dané písmeno obsahuje, žáci mohou v textu toto písmeno vyhledávat. Je zde příloha se spoustou obrázků od Aleny Ladové pro vyvozování slabik. Ve spodní části stránky jsou úkoly pro žáky –

doplňování daného písmena nebo přepis slabiky, jednoduchých slov, krátkých vět opisu. Velký důraz se klade na správné čtení. Učebnice obsahuje kartičky, k možnosti procvičit slabiky a slova (STAUDKOVÁ, a další, 1996).

- Pracovní sešit k Živé abecedě – v sešitě je spousta úkolů, které slouží k rozvíjení zrakové analýzy, k vizuální a zrakové paměti, k prostorové a pravolevé orientaci k rozlišování tvarů a k fixaci učiva z Živé abecedy. Každá strana pracovního sešitu obsahuje zadání, která vedou žáky k samostatnosti při jejich plnění i mimo školu. Setkáme se zde s opakováním samohlásek, kdy žáci mají za úkol vymyslet k obrázkům krátké věty, rozlišují hlásky a vyznačují počet slabik. Od strany 15 pracují se souhláskami. Cvičení obsahují úkoly na rozlišování hlásky, písmen. Práce s texty a obrázky, kdy pracují se slabikami podle počtu hlásek, která slyší na dané pozici. Dále žáci nacvičují slabiky jako celek, kdy „čtou“ obrázky a postupně čtou slabiky i bez obrázku a skládají z nich slova dvouslabičná, slova zavřená a krátké věty. Ilustrace v sešitě jsou černobílé. Písmo je zde dostatečně velké. (WILDOVÁ, a další, 2016).
- Slabikář – tato učebnice obsahuje slabiky a slova pro nácvik čtení. Průvodcem učebnice je Tom, máma a táta. S Tomem žáci prožijí spoustu dobrodružství a postupně žáky seznamuje s počátečním psaním. Na každé stránce učebnice jsou všechny čtyři tvary písmen – tiskací - velké, malé a psací – velké, malé (M, T, L, S, P, J, N, Y, D, K, R, V, Z, H, Š, C, Č, B, Ž, K, G, F, CH, Ď, Ť, Ň, dvojhlásky – Ou, Au, slabikotvorné – r, l, slabiky – di, ti, ni, bě, pě, vě, mě). Žáci mají možnost se seznámit s příběhy, básněmi, říkankami. Ve spodní části je psacím písmem napsaná krátká věta nebo slova, na stránce mají žáci možnost rozvíjet a fixovat nejen tiskací písmo, ale i psací tvar písmen.

Na straně 4 - 5 si žáci zopakují samohlásky a jejich všechny čtyři podoby – velké a malé tiskací a velké a malé psací. Od strany 6 žáci pracují s písmeny, slabikami a slovy, v dolní části stránek je prostor pro fixaci tiskacího a psacího písma – písmeno, slabika, slovo. Věty jsou jednoduché a příběhy jsou výstižné a pro žáky srozumitelné. Stránky 27 – 32 jsou zaměřeny na opakování slov, slova jsou ve sloupcích, obsahují skupinu slabik – dlouhé a krátké. Slova jsou dvouslabičná,

trojslabičná, se zavřenou slabikou, s předložkou, slova s dvojhláskou. Velikost písma je zde menší. Strana 33 – 34 obsahuje krátké věty, psané psacím písmem, vždy zaměřené na danou souhlásku – D, d – K, k – R, r – V, v – Z, z – H, h – Š, š – O, u. Slouží k nácvičku čtení psacího písma. Druhá část slabikáře od strany 35 – 109 se věnuje písmenům N, Y, D, K, R, V, Z, dvojhlásky Ou, Au, H, Š, C, Č, B, Ž, Ř, G, F, CH, slabikotvorné r a l, dále jsou to slabiky - di, ti, ni, dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě a v závěru Ď, Ť, Ň. Všechna písmena jsou ve všech čtyřech tvarech. Příběhy jsou provázeny krásnými barevnými ilustracemi. V závěru učebnice jsou krátké příběhy, říkadla a básně. Na straně 61 – 68 jsou zařazena slova, která obsahují všechna písmena – jsou to slova čtyřslabičná, slova se slabikotvorným l, r, slova s di, ti, ni, všechna slova slouží k opakování a k nácvičku slov. V závěru slabikáře je abeceda, která má všechny tvary písmen, slouží k opakování toho, co by žáci měli již zvládnout (ŽÁČEK, 1992).

- Pracovní sešit ke Slabikáři – pracovní sešit navazuje na učebnici Slabikář. Je zde spousta doplňujících cvičení, křížovky, přísloví, hádanky, kartičky se slovy a náměty pro práci s kartičkami. V dolní části stránky je prostor pro opakování psaní. Jedná se o přepis psacím písmem. Jsou zde cvičení pro samostatnou práci. Žáci mají možnost v sešitě pracovat se slovy, ale i s krátkými větami. Články s texty v sešitě jsou barevně odděleny (STAUDKOVÁ, a další, 2012).
- Moje první čítanka – Tom provází a seznamuje žáky s dalšími žánry. Učebnice obsahuje známé pohádky, pohádky i s dramatizací, hádanky, říkadla, básně, které jsou provázeny barevnými obrázky od Heleny Zmatlíkové. Velikost písma je zde menší než ve Slabikáři. V závěru učebnice na straně 65 – 68, jsou slova pro nácvičku čtení slov, která mohou být všestranně využita, záleží na fantazii učitele. (ŽÁČEK, 2006).

Obrázek č. 4: Učebnice z nakladatelství ALTER (foto vlastní)

5.3.1 CELKOVÉ HODNOCENÍ VYBRANÝCH UČEBNIC – SLABIKÁŘŮ PODLE ANALÝZY UČEBNIC

Začátek čtenářství je velmi důležitý a učebnice by měla především děti zaujmout natolik, aby se těšily na nové stránky s novými příběhy. Za důležité považuji, aby články, které učebnice obsahuje, se nejvíce přiblížily prostředí, které děti obklopuje. Celkově dle mého rozboru v hodnocení dopadly všechny učebnice – slabikáře velmi dobře. Všechny učebnice se snaží navázat na pracovní sešity – učebnice. Pracovní učebnice jsou svými úkoly přizpůsobeny k rozvoji grafomotoriky, zrakového vnímání, myšlení a tvořivosti, rozvoji sluchového vnímání, rozvoji slovní zásoby. V učebnicích ALTER, TAKTIK je rozděleno čtení na období předslabičné a slabičné. V předslabičném období začínají žáci se cvičením samohlásek dlouhých a krátkých, souhlásek, potom následuje nácvik analýzy a syntézy otevřených slabik, čtení slabik, dvojslabičných slov – máma, táta, slov s 1 uzavřenou slabikou – *los, pes*. Dále v těchto učebnicích začíná druhé období a to období slabičné, kdy jsou v učebnicích cvičení na čtení otevřených slabik, jednoslabičná slova s uzavřenou slabikou – *kos, nos*, skládání otevřených slabik ve dvojslabičná - *jetel*, slova trojslabičná s otevřenou slabikou, čtení dvojhlásek, čtení slov se slabikotvorným R, L – *vlk, krk* a čtení skupin - *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě, di, ti, ni, dy, ty, ny*. Třetí období je období plynulého čtení slov, v obou učebnicích jsou krátké srozumitelné texty. V učebnici nakladatelství SPN navazuje učebnice svým obsahem na to, co děti znají, vychází se z křestních jmen dětí. Cvičení jsou přizpůsobena tak, aby děti dokázaly rozkládat a skládat slova. Zároveň mají možnost okamžitého zápisu, kdy dochází k hláskování - vizuální analýze a syntéze. V učebnici jsou cvičení na postřeh slov, na čtení skupin, které se již nehlasují *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě, di, di, ni, dy, ty, ny*. A stejně jako v ostatních učebnicích je i v učebnici SPN spousta srozumitelných textů, které posilují rozvoj čtenářské gramotnosti. Všechny učebnice jsou ilustrovány obrázky, které v dětech vzbudí zájem o další četbu. Ilustrace od Heleny Zmatlíkové pomohly k tomu, že se mi nejvíce po

stránce ilustrací líbil slabikář z nakladatelství ALTER. Jsem ráda, že jsem mohla pracovat s učebnicemi – slabikáři. Jako učitel, který má možnost výběru učebnice pro výuku čtení zvolenou metodou, bych nebyla časově schopna posoudit (vzhledem k velké nabídce na našem českém trhu s učebnicemi), která učebnici by byla v hodná k výuce. Tato analýza mi pomohla a již nyní vím, které nakladatelství bych si zvolila pro výuku prvopočátečního čtení.

5.3.2 CELKOVÉ HODNOCENÍ VYBRANÝCH UČEBNIC – SLABIKÁŘŮ PODLE DANÝCH KRITÉRIÍ

	Nakladatelství SPN	Nakladatelství ALTER	Nakladatelství TAKTIK
1. Obtížnost textu k cílové skupině žáků	4	5	5
2. Obsahová správnost grafické složky			
a) písmo	4	5	5
b) ilustrace	3	5	4
3. Technické zpracování			
a) velikost a typ písma	5	5	5
b) řádkování	5	5	5
c) typ vazby	4	5	4
d) odolnost vazby	3	5	3
e) hmotnost	5	3	5
4. Metodické a didaktické zpracování			
a) výkladové texty	4	3	5
b) úlohy	4	5	5
c) cvičení	5	5	5
5. Naplnění klíčových kompetencí	5	5	5
6. Naplnění očekávaných výstupů	5	5	5
7. Mezipředmětové vztahy	5	5	5
8. Odborná správnost grafické složky	5	5	5
9. Jazyková složka dle pravidel pravopisu	5	5	5
Celkové hodnocení - body	71	76	76
Celkové hodnocení – procenta	88,75 %	95 %	95 %

Tabulka č. 1: Kritéria pro hodnocení slabikářů

Učebnice – slabikáře podle nakladatelství SPN, ALTER, TAKTIK, jsem hodnotila podle vybraných kritérií, která jsem umístila do tabulky. Učebnice jsem hodnotila podle možnosti dosažených kritérií, kdy hodnotící škála bodů byla od 1 – 5, bod 1 nejméně, bod 5 nejvíce. Při celkovém hodnocení bylo možno získat 80 bodů.

Daná kritéria se týkala obtížnosti textu vzhledem k cílové skupině, nakladatelství ALTER a TAKTIK získala stejný počet bodů, učebnice SPN se umístila v bodovém hodnocení na

druhém místě. Texty odpovídají cílové skupině dětí a vzhledem k náročnosti jsou dané věkové skupině srozumitelné. Texty jsou obsahově žákům velmi blízké. Začínají od nejjednodušších od písmen, slabik, slov, krátkých vět, článků, básní, říkanek, hádanek. Rozvíjí se vyjadřování a slovní zásoba. Cvičení jsou zaměřena na rozvíjení jemné motoriky. Učebnice vedou nejmenšího čtenáře k zájmu o četbu a k její oblibě.

Obsahová správnost grafické složky byla rozdělena na dvě podkategorie: písmo a ilustrace. Nejlépe se umístil ALTER, druhé pořadí TAKTIK a nejmenší počet bodů získalo SPN. Ilustracemi a písmem je učebnice ALTER nejvíce zajímavá. Ilustrace k doprovodným textům jsou výstižné, text oživují. Některé učebnice jsou učebnice pracovní a ty dávají široké využití pro přípravu na čtení a psaní.

Technické zpracování učebnic je rozděleno na pět položek. Velikost a typ písma, řádkování, kdy všechny učebnice daných nakladatelství získaly nevyšší počet bodů. Dále na typ vazby a odolnost, kdy nakladatelství ALTER svou pevnou vazbou získalo nejvíce bodů, pevná vazba je odolnější oproti vazbě brožované. Nevýhodou učebnic je hmotnost, kdy učebnice ALTER patří do nejtěžších. Naopak výhodou pro kritérium hmotnosti jsou učebnice SPN a TAKTIK, kdy získaly stejný počet bodů.

Metodické a didaktické zpracování zahrnuje tyto položky: výkladové texty, úlohy a cvičení. Za cvičení ve svých učebnicích získala všechna nakladatelství nejvyšší počet bodů. Obsahem úloh se nejlépe umístilo nakladatelství ALTER a TAKTIK. Zpracováním po stránce výkladových textů získaly nejvíce v bodovém hodnocení učebnice TAKTIK. Výkladové texty neobsahují učebnice ALTER – Slabikář a Živá abeceda. Metodické zpracování učebnic umožňuje výuku čtení analyticko-syntetickou metodou nebo genetickou metodou.

V naplnění klíčových kompetencí a očekávaných výstupů dosáhla všechna nakladatelství stejný počet bodů. V učebnicích jsou zařazeny činnosti, které vedou k rozvíjení a utváření klíčových kompetencí u žáků a zároveň vedou k očekávaným výstupům.

Mezipředmětové vztahy se objevují ve všech učebnicích vybraných nakladatelství. Především se propojují ve vzdělávací oblasti v předmětu prvouka, v umění a kultura v předmětu hudební výchova, výtvarná výchova. Veškeré dovednosti mohou žáci lépe vnímat, navzájem se prolínají.

Odborná správnost grafické složky byla ve všech učebnicích jasná, graficky přehledná. Zároveň umožňuje žákům dobrou orientaci.

Jazyková složka dle pravidel je v souladu s Pravidly českého pravopisu. Žákům jsou v učebnicích předkládány texty, které jsou jednoduché a jazykově a obsahově blízké. Všechna nakladatelství toto kritérium splnila.

V celkové zhodnocení, dle daných kritérií, se umístily v bodovém hodnocení na stejném pořadí učebnice – slabikáře z nakladatelství ALTER a TAKTIK, které dosáhly z celkového počtu 80 bodů 76 bodů. Nakladatelství SPN získalo 71 bodů. Tyto učebnice jsou velmi dobře zpracované a texty odpovídají cílové skupině. U dětí se rozvíjí čtenářské dovednosti, rozvíjí se vyjadřování a slovní zásoba. Učebnice, a to je velmi důležité, vedou děti k zájmu o četbu a k její oblibě. Ve všech učebnicích jsou ilustrace a texty převážně výstižné a nápadité. Méně zdařilá je po stránce ilustrací učebnice z nakladatelství SPN, protože učebnice je určena pro výuku genetickou, kdy se v učebnici vyskytují jiné tvary tištěných písmen než v jiných učebnicích, je ve výčtu kritérií písma o něco méně hodnocena. Většina učebnic má funkci pracovních sešitů, což považuji za velmi výhodné a praktické. Metodická zpracování učebnic umožňují výuku čtení podle daných metod. V učebnicích jsou zařazeny mezipředmětové vztahy, které se mezi sebou prolínají. Všechny učebnice naplňují klíčové kompetence, a vedou tak k očekávaným výstupům. V žádné učebnici jsem neshledala nejasnosti po stránce grafické ani po stránce jazykové. Mohu jen říci, že i když učebnice nedosáhly plný počet bodů, každý učitel si klade jiné nároky na učebnici čtení. Vzhledem k tomu, že je v dnešní době na našem trhu dostatečný výběr učebních pomůcek, záleží jen na učiteli, které nakladatelství ho svojí nabídkou osloví.

ZÁVĚR

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala zpracování analyticko-syntetické metody čtení v učebnicích a slabikářích. Měla jsem možnost porovnávat několik učebnic z nakladatelství SPN, ALTER, TAKTIK. Nikdy mě nenapadlo, že nabídka je tak široká a já budu muset nejen pročíst několik učebnic, ponořit se do jejich obsahu, ale i prolistovat několik desítek stránek, které pro mě několik týdnů budou můj prostředek proti stresu a odpoutají mě od reálného světa. Čtení podle studií prodlužuje život, myslím si, že po dopsání diplomové práce, mám předpoklady žít déle.

Hlavním cílem diplomové práce byla analýza daných učebnic – slabikářů pro výuku čtení. V teoretické části jsem se zaměřila nejen na autory učebnic, slabikářů, na metody čtení, ale i na začátek historického vývoje slabikáře a na vznik a rozdělení metod ve výuce čtení. Ze široké nabídky učebnic jsem postupně zjišťovala, zpracovala a porovnávala metody čtení v jednotlivých učebnicích pro prvopočáteční výuku čtení. Podle kritérií jsem hodnotila obsahovou stránku učebnic pro výuku čtení.

Ve výzkumné části mé diplomové práci jsem použila metody výzkumu. Jednalo se o tři výzkumné metody - pozorování, dotazník a obsahovou analýzu dokumentů. Pomocí výzkumu jsem zjistila, zda mají učitelé možnost výběru metody čtení v 1. třídách a zda je na samotných učitelích a jejich rozhodnutí si vybrat učebnice – slabikáře z nakladatelství, které je oslovily svým obsahem a kritérii.

RESUMÉ

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na zpracování analyticko-syntetické metody čtení v učebnicích - slabikářích čtení nakladatelství SPN, ALTER a TAKTIK. Cílem mé diplomové práce byla obsahová stránka učebnic – slabikářů po stránce analyticko-syntetické.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části popisuji historii učebnic a slabikářů, zabývám se přehledem metod ve výuce čtení, funkcí učebnic a charakteristikou nakladatelství slabikářů a učebnic, které se zaměřují svým obsahem na výuku čtení v 1. třídě.

Praktická část obsahuje výzkumné šetření zaměřené na obsahovou analýzu učebnic – slabikářů k počáteční výuce čtení nakladatelství SPN, ALTER a TAKTIK. Dotazníkové šetření je zaměřeno na možnosti výběru metod čtení, učebnic a zhodnocení učebnic a slabikářů podle kritérií. Pozorováním se zjišťovala úroveň dosažených čtenářských kompetencí žáků, kteří čtou podle učebnic z nakladatelství ALTER a SPN.

Resume

This diploma work focuses on utilization of the Analytical-synthetic Method of teaching reading in textbooks – coursebooks so-called „Slabikář“ from the publishing houses such as SPN, ALTER and TAKTIK. The aim of this thesis was to study the content of the textbooks „Slabikář“ at a analytical-synthetic level.

The thesis is divided into two parts. The theoretical part describes the history of textbooks and coursebooks „Slabikář“, deals with overview of methods of teaching reading, functions of textbooks and characteristics of publishing houses offering „Slabikář“ and textbooks focusing on teaching reading in the first class in primary schools.

In the practical part there is a research dealing with the content analysis of textbooks „Slabikář“, from the publishing houses SPN, ALTER and TAKTIK, towards initial teaching reading. The survey comprises choices of teaching reading methods, textbooks and the evaluation of textbooks and „Slabikář“ books according to criteria. The

observation method has determined levels of gained reading competencies of pupils who learn to read by using textbooks from the publishing houses ALTER and SPN.

SEZNAM LITERATURY

BALADA, Jan. 2006. *Rámcový vzdělávací program pro základní školy.* Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 8087000021.

BLATNÝ, Ladislav a FABIÁNKOVÁ, Bohumíra. 1981. *Prvopočáteční čtení a psaní.* Brno : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1981.

BORECKÁ, Jana. 2013. *Budu dobře číst.* Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2013. 978-80-7235-514-3.

BORECKÁ, Jana. 2013. *Umím dobře číst.* Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2013. 978-80-7235-515-0.

FABIÁNKOVÁ, Bohumíra, HAVEL, Jiří a NOVOTNÁ, Miroslava. 1999. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy.* Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-64-8.

FASNEROVÁ, Martina. 2012. *Vybrané kapitoly z elementárního čtení a psaní.* Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3143-7.

GAVORA, Peter. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno : Paido, 2000. 80-85931-76-6.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* Praha : Portál, 2005. 80-7367-040-2.

HŘEBEJKOVÁ, Jarmila. 1976. *Čtení, psaní, jazyková a literární výchova v 1. ročníku.* Praha : SPN, 1976.

CHRÁSKA, Miroslav. 2006. *Úvod do výzkumu v pedagogice.* Olomouc : Pedagogická fakulta, 2006. 80-244-1367-1.

JEDLIČKA, Josef. 1972. *Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní.* Ostrava : Pedagogická fakulta, 1972.

KOMENSKÝ, Jan, KREJČÍ, Augustin a HENDRICH, Josef. 1948. *Didaktika velká.* Brno : Komeniu Praha - Brno - Banská Bystrica, 1948. 1863-254.

KŘIVÁNEK, Zdeněk a WILDOVÁ, Radka. 1998. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní.* Praha : Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. ISBN 80-86039-55-2.

LINHARTOVÁ, Monika. 2016. *Hravá čítanka.* Praha : TAKTIK International, spol. s r. o., 2016. 978-80-87881-92-7.

LINHARTOVÁ, Monika. 2016. *Hravý slabikář.* Praha : TAKTIK International, spol. s. r. o., 2016. 978-80-87881-58-3.

MERTIN, Vladimír, ČÍŽKOVÁ, Miroslava a LINC, Vladimír. 1995. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatury.* Praha : Vydavatelství Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-230-6.

OLŽBUTOVÁ, Jana a KUDLIČKOVÁ, Andrea. 2016. *Hravá abeceda.* Praha : TAKTIK International, spol. s.r.o., 2016. 978-80-87881-59-0.

PRŮCHA, Jan. 1998. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média.* Brno : Paido, 1998. 80-85931-49-4.

STAUDKOVÁ, Hana, HOLAN, Miloš a LADOVÁ, Hana. 1996. *Živá abeceda.* Praha : ALTER, 1996. 80-85775-25-5.

STAUDKOVÁ, Helena, KNESELOVÁ, Helena a WILDOVÁ, Radka. 2012. *Pracovní sešit ke Slabikáři.* Praha : ALTER, 2012. 978-80-7245-176-0.

WAGNEROVÁ, Jarmila a VÁCLAVOVIČOVÁ, Jaroslava. 2009. *Učíme se číst.* Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2009. 80-7235-196-6.

WAGNEROVÁ, Jarmila. 2006. *Čítanka pro prvňáčky.* Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. 80-7235-221-0.

WAGNEROVÁ, Jarmila. 2006. *Metodická příručka k učebnici Učíme se číst pro 1. ročník základní školy.* Brno : Tava Graphical, 2006. 80-7235-001-3.

WAGNEROVÁ, Jarmila. 2007. *Učíme se číst.* Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. 80-7235-308-X.

WAGNEROVÁ, Jarmila. 2000. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti.* Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2000. ISBN 80-7082-585-5.

WILDOVÁ, Radka a STAUDKOVÁ, Hana. 2016. *Pracovní sešit k Živé abecedě.* Praha : ALTER, 2016. 978-80-725-147-0.

ŽÁČEK, Jiří. 2006. *Moje první čítanka.* Praha : ALTER, 2006. 80-7245-040-9.

ŽÁČEK, Jiří. 1992. *Slabikář.* Praha : ALTER, 1992. 80-7245-063-8.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Nakladatelství ALTER. 2018. Sevt. *Nakladatelství ALTER*. [Online] 2018. [Citace: 21. 2. 2019.] Dostupné z:

<https://www.sevt.cz/>.

Národní ústav pro vzdělání. 2016. Aktualizovaný text RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělání*. [Online] 2016. [Citace: 23. 02. 2019.] Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

SPN - pedagogické nakladatelství, a. s. Nakladatelství. *SPN - pedagogické nakladatelství, a. s.* [Online] [Citace: 22. 2. 2019.] Dostupné z:

<https://www.zivefirmy.cz/spn-pedagogicke-nakladatelstvi>

Vydavatelství Taktik. O nás. *Vydavatelství Taktik*. [Online] [Citace: 22. 2. 2019.] Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/>.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ**Seznam grafů**

Graf č. 1: Pohlaví respondentů	35
Graf č. 2: Název kraje, kde se škola nachází	36
Graf č. 3: Délka Vaší pedagogické praxe	37
Graf č. 4: Učíte v první třídě nebo jste učil (a).....	38
Graf č. 5: Kolik let jste učil (a) v 1. třídě.....	39
Graf č. 6: Jakou metodu čtení používáte ve výuce čtení v 1. třídě.....	40
Graf č. 7: Ohodnotila byste metodu analyticko-syntetickou, jako metodu velmi dobrou... 41	
Graf č. 8: Máte možnost výběru metody čtení ve Vaší škole.....	42
Graf č. 9: Je ve Vaší kompetenci si sami zvolit k výuce čtení v 1. třídě učebnici – slabikáře	43
Graf č. 10: Od kterého nakladatelství používáte učebnice – slabikáře k výuce čtení 1. třídě	44
Graf č. 11: Co je pro Vás ve výběru učebnice – slabikáře důležité.....	45
Graf č. 12: Máte možnost posoudit metody výuky s jiným kolegou.....	46
Graf č. 13: Máte možnost se zúčastnit odborných seminářů na téma Metody čtení a rozvoj čtenářství.....	47

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Učebnice z nakladatelství SPN	50
Obrázek č. 2: Učebnice z nakladatelství SPN	51
Obrázek č. 3: Učebnice z nakladatelství TAKTIK.....	53
Obrázek č. 4: Učebnice z nakladatelství ALTER.....	56
Obrázek č. 5: Terč	VIII
Obrázek č. 6: Členka.....	VIII
Obrázek č. 7: Hliněná tabulka s písmeny	IX
Obrázek č. 8: Obrázková karta s počátečním písmenem.....	IX
Obrázek č. 9: Indiánská vesnice	X
Obrázek č. 10: Karta s tiskacími písmeny	X
Obrázek č. 11: Věty	XI
Obrázek č. 12: Obrázky na vyvození písmen	XI
Obrázek č. 13: Mřížka	XII

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Kritéria pro hodnocení slabikářů 57

PŘÍLOHY

Příloha A: Příprava na vyučování podle nakladatelství ALTER analyticko-syntetickou metodou

Vyučovací hodina

Předmět: Český jazyk – čtení

Škola: Základní škola Chomutov

Třída: I. A

Počet žáků: 25

Vypracovala: Edita Floriánová a Z. P.

Téma	Vyvození písmene a hlásky l, i.
Úkol	Opakovat a upevnit čtení krátkých a dlouhých samohlásek A-a, E-e, O-o, U-u. Vyvodit hlásku a písmeno velké l, malé i.
Cíl vyučovací hodiny Očekávaný výstup	Žák pozná samohlásky, velké a malé písmeno Žák přiřadí počáteční písmeno slova k obrázkům. Žák podle sluchové analýzy dokáže rozlišit a zaznamenat hlásky. Žák plynule čte texty přiměřené náročnost. Žák rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova na hlásky.
Motivace	1. CD hudební ukázka - Indiánské vodní bubny. 2. Povídání o životě indiánů. Střelba z luku na terč. 3. Skládání zkoušky odvahy, čtení indiánských znaků
Vyučovací metody	Rozhovor. Vyprávění a vysvětlování. Názorně demonstrační. Manipulování.
Formy práce	Skupinové. Hromadné. Z části individualizovaná.
Pomůcky	Karty s písmeny, terče, luky, indiánské čelenky s pery, vystřižené papírové stopy, obrázek indiánského chlapce, lepící plastelína, razítko indiána. CD pro 2. ročník – hudební ukázka Indiánské vodní bubny.
Klíčové kompetence	Žák samostatně pozoruje. Žák získané výsledky porovnává a kriticky posuzuje. Uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí. Žák vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, řídí vlastní učení.
Obsah hodiny	Motivace (5min) <i>„Dnes si, děti, poslechneme hudební hádanku. Dobře poslouchajte hudbu, kterou vám nyní pustím. Pokud uhodnete, čeho se týká, tak poznáte, o čem se dnes budeme učit. Kdo z vás si bude myslet, že poznal, čeho se ukázka týkala, nebude vykřikovat nahlas, ale přijde mi to po skončení ukázky pošeptat do ucha.“</i> Žáci by měli poznat, že se jedná o indiánskou hudbu – INDIÁNI. 1. Povídání o životě indiánů - část opakovací (6 min) - <i>„Děti, my se dnes staneme na chvíli také indiány. Indiáni žili na velkých pláních, kterým říkáme prerie, a patřili do různých kmenů. Tak například děti v řadě u dveří budou Apačové, děti z prostřední řady se budou jmenovat Siuxové a děti u okna budou Komančové. Dobře si zapamatujte, ke kterému kmeni patříte (znovu si názvy zopakujeme). V čele kmene stál náčelník. Pro dnešní den budou náčelníky svého kmene -</i>

	<p><i>Eva, Kuba, Filip (děti obdrží čelenku s ptačím perem obr. č. 6). Indiáni si museli obstarávat potravu lovem, a proto uměli velice dobře střílet z luku. Lovili velké krávy, kterým říkali bizoni. I vy budete mít možnost ulovit si svého bizona. Bizony představují některá tato písmena Aa, Ee, Uu, Oo.“ (obr. 5).</i></p> <p>V zadní části třídy jsou na zdi přilepené terče s příslušným písmenem představující pomyslného bizona.</p> <p>Děti střílí na terč z luku a čtou písmeno, na které střílely. Pokud ho přečetly správně, střílely bizona, staly se úspěšnými lovci.</p> <p>2. Skládání zkoušky odvahy – část procvičovací, upevňovací (6 min)</p> <p><i>„Aby se mohli indiáni takového lovu zúčastnit, skládali zkoušku dospělosti. Tím dokázali, že už jsou na tak nebezpečnou výpravu připraveni. Tak například chodili bosí po rozžhavených uhlících. I vy dnes složíte takovou zkoušku odvahy. Vaším úkolem bude vytáhnout z uhlíků popela hliněné karty s indiánskými znaky a ty správně přečíst.“ (obr. č. 7).</i></p> <p>Žáci jsou stále v zadní části třídy, kde je připraveno stanoviště s klacíky a kameny představující ohniště. Uvnitř ohniště jsou karty s napsanými tvary písmen. Děti je postupně vytahují a čtou. Jen ten, kdo neudělal chybu, složil zkoušku odvahy.</p> <p>3. Stopování bledých tváří – část procvičovací, upevňovací koordinační (10 min)</p> <p><i>„Indiáni byli výbornými stopaři. Uměli velmi dobře číst ze stop v trávě, v půdě. Dokázali vystopovat zvíře i člověka. Nejvíce se obávali bílých osadníků, kteří jim často ničili jejich tábory. My se nyní vrátíme zpět do svých táborů - na svá místa.“</i></p> <p><i>„Náčelníci, odvedte si své kmeny do tábora, kde dostanete další indiánský úkol. Vyhledáte tábor bledých tváří a zjistíte, co se chystají udělat. Musíte jim ukořistit psaní, ve kterém se domlouvají, kdy přepadnou indiánský tábor. Vaším úkolem je bledé tváře pochytat. Některé bledé tváře skončí u mučednického kůlu. Proto se snažte pochytat co nejvíce bledých tváří. Pokud se vám nepovede správně přečíst dopisy bledých tváří, skončíte u mučednického kůlu i vy. A začne mučeníčko, mučení.“</i></p> <p>Apačové se vydají po červených stopách směrem na chodbu, kde budou přiřazovat psací tvary písmen k tvarům tiskacím.</p> <p>Siuxové se vydají po zelených stopách k tabuli a pomocí lepítka přilepí k tiskacím tvarům písmen tvary psací.</p> <p>Komančové se vydají po žlutých stopách a z řady písmen položených na koberci musí vybrat a uložit do nástěnné tabule pouze krátké samohlásky a správně je přečíst.</p> <p>Po splnění úkolu se žáci vrátili zpět na svá místa. Učitelka jednotlivá družstva zkontrolovala a zhodnotila výkon.</p> <p>Žáci, kteří nepřečetli správně písmena, jsou lechtáni ptačím pírkem po</p>
--	--

	<p>krku.</p> <p>4. Vyvození písmene a hlásky I, Í, i, í - část vyvozovací (5 min) Chtání písmenek Na tabuli je obrázek indiánského chlapce a napsaná báseň.</p> <p style="text-align: center;">Indián tu směle stojí, a u stanu se všichni smějí. mají práci se šípy, aby i dobře dolétly.</p> <p><i>„Děti, indiáni neznali písmo, ale psali pomocí znaků. Jeden znak, písmeno a hlásku, by měl znát každý indián. Takový znak tu pro vás mám i já. Podívejte se na tabuli a řekněte mi, co je tam za obrázek? Kdo ví, na jaké písmeno tento obrázek začíná?“</i> Děti by měly slyšet písmeno I. <i>„Víte, co? My se pokusíme všechny tyto tvary vystopovat.“ (obr. č. 8).</i> Žáci chodí k tabuli a kroužkují všechny tvary písmen I, i a zároveň je čtou - I, i.</p> <p>5. Poznávání hlásky ve slově, část procvičovací, sluchová analýza (5 min) <i>„Představte si, že když se chtěli indiáni spolu domluvit, posílali si zprávy pomocí signálů. Například pomocí kouře. Já budu vysílat také signály a vy, pokud uslyšíte v signálu hlásku I, se ozvete indiánským pokřikem.“</i> SLOVA: inkoust, injekce, noha, Ilona, internet, kuře, informace, lípa, síla, nosí, solí, pepř</p>
Hodnocení	<p>Hodnocení (3min)</p> <p>Všichni indiáni se dnes naučili střílet z luku, překonávat strach, stopovat a odhalit bledé tváře, ale hlavně poznat znak indiánů - velké I a malé i. Za to si všichni zaslouží pořádnou odměnu, a tou je razítko do notýsku - indián.</p> <p>Hodnocení do notýsků – razítko, slovní hodnocení, sebehodnocení – co se dětem povedlo, co se nepovedlo. Sebehodnocení – pocitový žebřík.</p>
Reflexe	<p>Takový to typ hodiny je velice náročný na přípravu. Důležité je časové rozvržení na přesné úseky. Odměnou je nadšení a spolupráce dětí.</p>

Příloha: B Příprava na vyučování podle nakladatelství SPN metodou genetickou

Vyučovací hodina

Předmět: Český jazyk – čtení

Škola: Základní škola Chomutov

Třída: I. B

Počet žáků: 22

Vypracovala: Edita Floriánová a Z. K.

Téma	Vyvození písmen I, Y označujících jednu hlásku.
Úkol	Hláskový sklad a rozklad slov, zrková fixace tvaru písmen I a Y.
Cíl Očekávaný výstup	Žák pozná písmeno I Y. Žák přiřadí počáteční písmeno slova k obrázkům. Žák podle sluchové analýzy dokáže rozlišit a zaznamenat hlásku I Y. Žák čte texty přiměřené náročnosti. Žák zapíše slovo.
Motivace	1. CD hudební ukázka – Indiánské vodní bubny. 2. Povídání o životě indiánů.
Vyučovací metody	Vyprávění a vysvětlování. Názorně demonstrační. Fixační.
Organizační formy	Skupinová práce. Samostatná práce.
Pomůcky	Velká písmena, karty písmeny, karty s rybičkami, list na zápis, čelenka, obrázky, CD hudební ukázka – indiánské vodní bubny, udice s kancelářskými sponkami.
Klíčové kompetence	Žák samostatně pozoruje, získané výsledky porovnává a kriticky posuzuje. Uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí. Vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, řídí vlastní učení.
Obsah hodiny	<p>1. Motivace (5 min)</p> <p>- „Co se děje? Slyšíte to také?“ (Žáci vnímají sluchovou kulisu)</p> <p>- „Popiš, co slyšíš.“ (Žáci povídají, co si pomocí ukázky představují.)</p> <p>- „Kdo asi poslouchá tuto hudbu?“ (Žáci hádají.)</p> <p>- „Dnes se staneme na chvíli indiány.“ (Učitel rozdává dětem indiánské čelenky.)</p> <p>2. Povídání o životě indiánů – část opakovací (10 min)</p> <p><i>„Indiáni jsou původní obyvatelé Ameriky. Žili ve velkých chýších nebo stanech, společných pro několik rodin. Spali v sítích, zavěšených mezi trámy, které podpíraly přístřešek. Žili v malých vesnicích a obživu získávali z lesa. Pěstovali plodiny jen pro svou vlastní obživu, lovili zvěř a ryby. Každý indián patřil k určitému kmeni, v jehož čele stál náčelník.“</i></p> <p>- „Můžeme se tedy stát kmenem Apačů nebo Siuxů, Aymarů, Kečuů. Vyberte si název kmene.“</p>

	<p>- „Také správný indián má své jméno podle nějaké své vlastnosti, pro to, co udělal nebo čím je výjimečný.“ (obr. č. 10). (Učitel rozdá žákům karty s jejich jmény a nechá je usadit k táborovému ohni. Žáci se představují. Jeden hláskuje, druhý hádá – vysloví jeho jméno jako celek.)</p> <p>3. „V indiánské vesnici má každý svůj úkol. Vy dnes musíte pro ostatní nalovit ryby.“ (10 min) (Učitel rozloží na podlahu vystříhané rybičky s písmeny a děti „loví“ udicí s magnetem rybičky opatřené kovovou kancelářskou svorkou – co uloví, přečte. Z ulovených ryb skládají slova.)</p> <p>4. Vyvození písmen I, Y označujících jednu hlásku - část procvičovací, upevňovací, sluchová analýza (10 min) - „<i>Vyprávěj o tom, co je na obrázku.</i>“ (obr. č. 9). Ibis (létá jako pták) Yasmina (voní jako květ jasmínu) - „<i>Vyprávěj o tom, co je na obrázku.</i>“ - „<i>Vybarvi písmena I Y.</i>“ (obr. č. 12). - „<i>Čti věty o Ibis a Yasmině.</i>“ (obr. č. 11). - „<i>Vyprávěj, co děláš rád/a nebo co máš rád/a.</i>“ - „<i>Zapiš věty.</i>“ - „<i>Pojmenuj obrázky, kde slyšíš I, spoj obrázek s písmenem. V mřížce vybarvi políčko podle toho, jestli uslyšíš hlásku I na začátku, uprostřed nebo na konci.</i>“ (obr. č. 13). „<i>Zakroužkuj písmena I, Y.</i>“</p> <p>5. Psaní – zapisovací (5 min) - „Obtáhni několikrát každé vzorové písmeno. Piš písmena I, Y.“</p> <p>6. Hodnocení (5 min) - „Vyber nejkrásnější I, Y a označ je žlutě. Nejméně povedená písmena označ zeleně a zkus je napsat do rámečku, co nejkrásněji.“ - „Co se ti dnes nejvíce povedlo?“</p>
Reflexe	Příprava na hodinu čtení splnila očekávání. Žáci plnili úkoly s nadšením. Velmi se jim líbila práce s udicemi. Byl to pro většinu žáků nezapomenutelný zážitek.

Příloha C: Dotazník

1. Pohlaví respondenta.

- a) žena
- b) muž

2. Název kraje, kde se škola nachází.

- a) Hlavní město Praha
- b) Středočeský kraj
- c) Karlovarský kraj
- d) Ústecký kraj
- e) Liberecký kraj
- f) Královehradecký kraj
- g) Pardubický kraj
- h) Kraj Vysočina
- ch) Jihomoravský kraj

3. Délka Vaší pedagogické praxe.

- a) 1 -5 let
- b) 6 – 12 let
- c) více

4. Učíte v 1. třídě nebo jste učil (a).

- a) ano
- b) ne

5. Kolik let jste již učil (a) v 1. třídě.

- a) 1 – 5 let
- b) 6 – 12 let
- c) více

6. Jakou metodu čtení používáte ve výuce čtení v 1. třídě.

- a) analyticko-syntetickou metodu
- b) genetickou metodu
- c) jinou

7. Ohodnotili byste metodu analyticko-syntetickou, jako metodu velmi dobrou.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

8. Máte možnost výběru metody čtení ve Vaší škole.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9. Je ve Vaší kompetenci zvolit k výuce čtení v 1. třídě učebnici – slabikáře.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10. Od kterého nakladatelství používáte učebnice – slabikáře k výuce čtení v 1. třídě

- a) SPN
- b) ALTER
- c) TAKTIK
- d) jiné

11. Co je pro Vás ve výběru učebnice – slabikáře důležité

- a) přehlednost, rozsah učiva, texty
- b) ilustrace, doplňkové cvičení, metodické pomůcky
- c) jiné

12. Máte možnost posoudit metody výuky s jiným kolegou.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

13. Máte možnost se zúčastnit odborných seminářů na téma Metody čtení a rozvoj čtenářství.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Obrázek č. 5 (zdroj: Floriánová Edita)

Obrázek č. 6 (zdroj: Floriánová Edita)

A	O	A	E
O	E	U	A
I	U	A	I
O	A	I	U

Obrázek č. 7 (zdroj: Floriánová Edita)

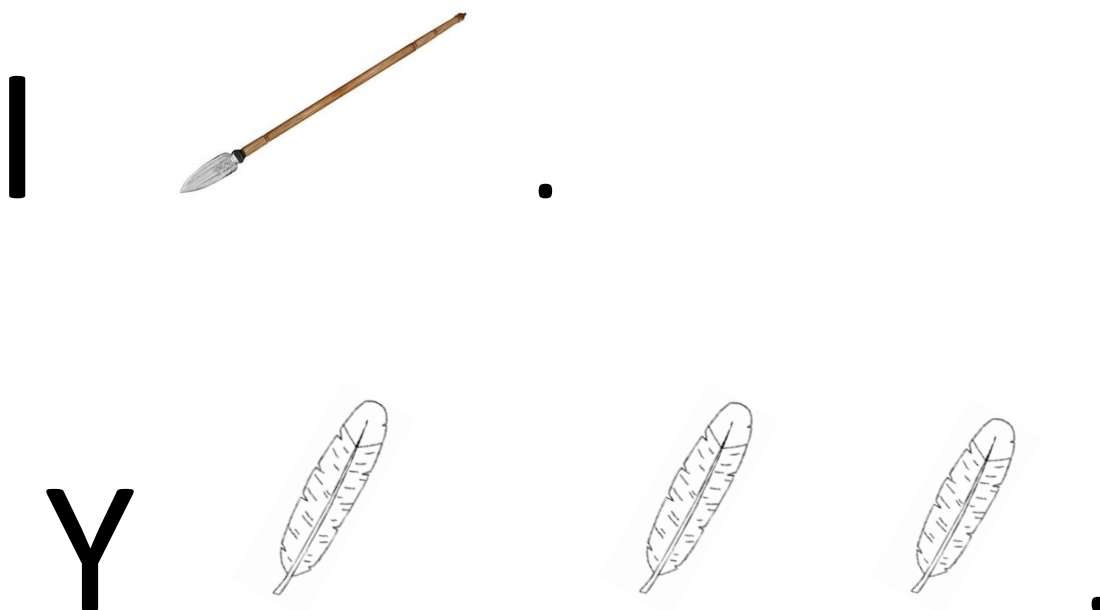
Obrázek č. 8 (zdroj: učebnice Živá abeceda str. 7)

Obrázek č. 9 (zdroj: Floriánová Edita)

VLČEK	ŠÍP	RYBA
ŠIPKA	KOJOT	OREL

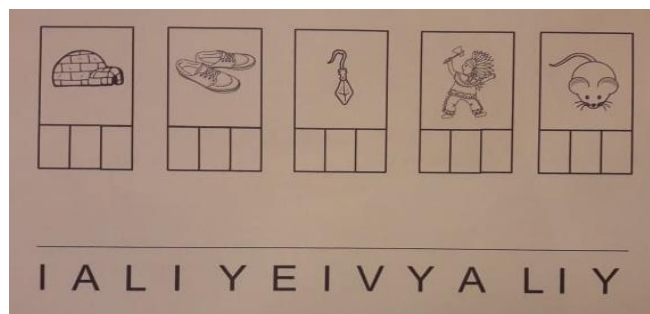
Obrázek č. 10 (zdroj: Floriánová Edita)

Obrázek č. 11 (zdroj: Floriánová Edita)

Obrázek č. 12 (zdroj: Floriánová Edita)

Obrázek č. 13 (zdroj: Floriánová Edita)